Educație incluzivă

Strategii pentru succes în sprijinirea tuturor elevilor

Fiecare copil contează.
Fiecare cadru didactic poate face diferență.

Autori: Oana Bunea – psiholog clinician, analist comportamental (BCBA)
Ioana Bardan – psiholog clinician, tehnician comportamental
Nicolae Popa – psiholog clinician

Proiect propus de Asociația Valor, finanțat prin programul Start ONG,
lansat de Kaufland România și implementat de Asociația Act for Tomorrow

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR
SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Cuprins

Introducere 4

Capitolul 1: Introducere în educația incluzivă 6

1.1. Ce este educația incluzivă? 6

1.2. Principiile educației incluzive 7

1.3. Cadrul legal național și internațional 9

Capitolul 2: Mentalitatea incluzivă în școală 11

2.1. Importanța atitudinii profesorului 11

2.2. Biasuri inconștiente și cum pot fi corectate 12

2.3. Crearea unei culturi a apartenenței în clasă 13

Capitolul 3: Cunoașterea elevului 15

3.1. Diversitatea nevoilor educaționale 15

3.2. Colaborarea cu părinții și specialiștii 22

3.3. Exemple de profiluri individuale 27

Capitolul 4: Adaptarea curriculumului 33

4.1. Diferențierea sarcinilor și obiectivelor 33

4.2. Planuri de intervenție personalizată (PIP) 34

4.2. Flexibilizarea metodelor de predare și evaluare 35

Capitolul 5: Managementul clasei incluzive 39

5.1. Organizarea spațiului și rutinei în clasa incluzivă 39

5.2. Strategii pentru prevenirea și gestionarea comportamentelor dificile 41

5.3. Promovarea interacțiunilor sociale pozitive între elevi 43

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 6: Strategii didactice incluzive 46
6.1. Învățarea prin cooperare 46
6.2. Învățarea multisenzorială 49
6.3. Utilizarea TIC în educația incluzivă 52
6.4. Scaffolding și modelare 54

Capitolul 7: Evaluarea 58
7.1. Tipuri de evaluare în context incluziv (formativă, alternativă, autentică) 58
7.2. Adaptări rezonabile în testare 61
7.3. Feedback constructiv și motivant 63

Capitolul 8: Resurse și instrumente 66
8.1. Modele de fișe adaptate 66
8.2. Sugestii de materiale didactice accesibile 67
8.3. Exemple de planuri de lecție incluzive 68

Capitolul 9: Vocea elevului și participarea reală 72
9.1. Cum se poate implica elevul în luarea deciziilor? 72
9.2. Promovarea autonomiei și a stimei de sine 73

Capitolul 10: Exemple de bune practici 76
10.1. Studii de caz din școli românești sau internaționale 76
10.2. Proiecte de succes 77

Capitolul 11: Concluzii și pași de urmat 80
11.1 Viziune pe termen lung 80
11.2. Ce poate face fiecare profesor chiar de mâine? 80

Cuvânt de încheiere 82

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Introducere

Acest ghid a fost conceput ca un instrument practic și inspirațional pentru cadrele didactice care predau în școli de masă, dar doresc să sprijine cu adevărat fiecare elev din clasă – indiferent de nevoile sale educaționale. El nu se adresează doar profesorilor „de sprijin" sau specialiștilor, ci tuturor celor care înțeleg că diversitatea este o realitate a claselor de astăzi și că incluziunea nu este un lux, ci o responsabilitate.

Trăim într-o societate în care școala devine, tot mai mult, un spațiu în care se intersectează povești de viață extrem de diferite: copii cu autism, ADHD, tulburări emoționale, dizabilități fizice, dificultăți de învățare sau pur și simplu ritmuri diferite de dezvoltare. În acest context, educația incluzivă nu mai este doar o opțiune pedagogică, ci o condiție a demnității umane și a calității actului educațional.

Ghidul de față oferă:

- informații fundamentate științific, dar scrise într-un limbaj clar și aplicabil;
- modele de practici didactice diferențiate și adaptate, inspirate din experiențe românești și internaționale;
- instrumente concrete: exemple de fișe, rutine de clasă, metode de adaptare, planuri de lecție incluzive, strategii de cooperare;
- și mai ales: o viziune pedagogică bazată pe respect, empatie și profesionalism.

Scopul acestui ghid nu este să impună rețete, ci să ofere repere. Nu promite soluții rapide, dar propune pași concreți care pot fi aplicați chiar de mâine. El a fost scris cu convingerea că fiecare profesor are potențialul de a deveni un agent de schimbare, iar fiecare copil – de a reuși, atunci când cineva alege să-i fie alături cu răbdare, competență și curaj.

Te invităm, așadar, să parcurgi acest ghid nu ca pe o listă de sarcini, ci ca pe o călătorie înspre o școală în care toți copiii contează.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 1:
Introducere în educația incluzivă

1.1. Ce este educația incluzivă?

1.2. Principiile educației incluzive

1.3. Cadrul legal național și internațional

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 1:
Introducere în educația incluzivă

1.1. Ce este educația incluzivă?

Educația incluzivă este o formă de educație care își propune să ofere **șanse egale tuturor copiilor**, indiferent de cine sunt sau de ce nevoi au. În loc să se aștepte ca toți copiii să se încadreze într-un tipar rigid, educația incluzivă încurajează școlile să se adapteze la fiecare copil în parte.

Conform Legii învățământului preuniversitar nr. 198/2023, art. 67, statul garantează dreptul la o educație incluzivă de calitate tuturor beneficiarilor primari ai educației, respectând principiul incluziunii. Incluziunea pune accentul pe respectarea dreptului la educație al fiecărui copil și reprezintă procesul și măsurile complexe prin care sunt asigurate cadrul și condițiile pentru atingerea finalităților educaționale, dezvoltarea comportamentelor adaptative, dezvoltarea abilităților cognitive, construirea unor relații afective pozitive, asigurarea stării de bine, cu accent pe nevoile și pe particularitățile individuale ale fiecărui copil.

Educația incluzivă vizează totalitatea beneficiarilor primari cu caracteristici, interese, abilități și nevoi de învățare unice, cu o atenție specială în ceea ce privește copiii expuși riscului de marginalizare, excludere sau de a avea rezultate școlare scăzute. Printre beneficiarii primari se numără și copiii cu dizabilități și/ sau cu cerințe educaționale speciale.

Cerințele educaționale speciale (CES) constituie necesitățile educaționale suplimentare, complementare obiectivelor generale ale educației, adaptate particularităților individuale și celor caracteristice unei anumite deficiențe/dizabilități sau tulburări/dificultăți de învățare ori de altă natură, precum și o asistență complexă (medicală, socială, educațională etc.).

De ce este importantă educația incluzivă?

Fiecare copil are dreptul la educație. Dar pentru ca acest drept să fie cu adevărat respectat, nu este suficient doar ca un copil să fie înscris la școală. Trebuie să fie **acceptat, înțeles, sprijinit și valorizat**. Educația incluzivă presupune că toți copiii au loc în aceeași clasă, unde profesorii învață să răspundă nevoilor diferite ale fiecăruia.

Este o educație care **nu lasă pe nimeni în urmă**.

Educația incluzivă este importantă, pentru că respectă demnitatea și drepturile fundamentale ale fiecărui copil. Indiferent de abilități, origine socială, limbă, etnie sau religie, fiecare copil are dreptul la o educație de calitate, într-un mediu în care este respectat, acceptat și sprijinit. Acest tip de educație recunoaște faptul că toți copiii sunt diferiți și că sistemul educațional trebuie să se adapteze acestor diferențe, nu invers. Prin urmare, educația incluzivă contribuie la construirea unei societăți mai echitabile, în care diversitatea este valorizată.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Educația incluzivă reduce discriminarea și marginalizarea. Atunci când copiii învață împreună, învață și să se respecte unii pe alții, să coopereze și să înțeleagă diferențele dintre ei. Această experiență comună contribuie la combaterea prejudecăților, stereotipurilor și excluderii sociale. Astfel, educația incluzivă nu aduce beneficii doar copiilor cu nevoi educaționale speciale, ci și celor tipici, care devin mai empatici, mai deschiși și mai pregătiți pentru a trăi într-o societate diversă.

Educația incluzivă are beneficii directe asupra dezvoltării copiilor. Cercetările arată că elevii incluși în clase obișnuite, cu sprijinul necesar, au șanse mai mari de a-și atinge potențialul, de a-și dezvolta autonomia și de a se integra ulterior pe piața muncii. În același timp, educația incluzivă oferă un mediu de învățare stimulant pentru toți elevii, deoarece încurajează metode de predare mai variate, mai interactive și mai centrate pe elev.

Școlile incluzive contribuie la coeziunea socială. O comunitate în care copiii cresc împreună, indiferent de particularitățile lor, este o comunitate mai solidară și mai unită. Educația incluzivă pune bazele unei societăți în care fiecare individ este valorizat și are un rol. În acest mod, se reduce riscul ca anumite grupuri să fie excluse, stigmatizate sau condamnate la marginalizare pe termen lung.

Educația incluzivă este o investiție în viitor. O societate care sprijină toți copiii să învețe și să se dezvolte este o societate mai prosperă, mai echilibrată și mai umană. Prin promovarea incluziunii în educație, se construiește o cultură a respectului, cooperării și responsabilității sociale care se va reflecta în toate domeniile vieții adulte: în muncă, în familie, în comunitate.

România a făcut pași importanți în direcția educației incluzive, mai ales în ultimii ani. Statul român a semnat și ratificat documente internaționale importante, cum ar fi **Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități**, care spune clar că **educația trebuie să fie incluzivă la toate nivelurile** (art. 24).

Cu toate acestea, în realitate, lucrurile sunt mai complicate. Multe școli nu sunt încă pregătite să primească toți copiii. Unele nu au rampe de acces sau toalete adaptate pentru copiii cu dizabilități. În alte cazuri, profesorii nu știu cum să lucreze cu elevii care au nevoie de mai mult sprijin sau timp. Iar în unele comunități, mai ales din mediul rural, părinții încă se lovesc de refuzul sau reticența unor școli de a primi copii cu cerințe educaționale speciale.

Totuși, sunt și multe exemple pozitive: școli care colaborează cu părinții și specialiști, profesori care se formează continuu, comunități care învață să fie mai deschise și mai tolerante.

1.2. Principiile educației incluzive

A. **Dreptul fiecărui copil la educație de calitate.** Educația incluzivă pornește de la o idee simplă, dar esențială: fiecare copil are dreptul de a merge la școală și de a primi o educație adaptată nevoilor sale. Nu contează dacă are o dizabilitate, dacă provine dintr-un mediu vulnerabil sau dacă învață într-un ritm diferit – locul lui este în școală, alături de ceilalți copii. Acest principiu este susținut de documente internaționale precum Convenția ONU privind Drepturile Copilului și Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, dar și de legislația românească.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

B. **Toți copiii trebuie să învețe împreună, indiferent de diferențe.** Educația incluzivă respinge ideea de separare a copiilor în funcție de abilități sau „performanțe". Ea promovează învățarea în comun, într-un mediu divers, unde fiecare copil contribuie cu ceva valoros. Clasele mixte devin, astfel, locuri unde copiii învață nu doar matematică sau limba română, ci și acceptare, solidaritate și colaborare. Acest tip de educație reduce discriminarea și pregătește elevii pentru viața reală, unde vor lucra și vor trăi în comunități variate.

C. **Școala trebuie să se adapteze la copil, nu copilul la școală.** Un principiu central al educației incluzive este acela că responsabilitatea adaptării cade pe sistem, nu pe copil. Dacă un elev are dificultăți de învățare, de comunicare sau de integrare, nu el trebuie să se „corecteze" ca să se potrivească modelului școlar, ci școala trebuie să-și ajusteze metodele și resursele. Asta înseamnă curriculum flexibil, materiale adaptate, metode diferențiate și cadre didactice formate pentru a lucra cu diversitatea. Educația incluzivă cere o schimbare de perspectivă: nu copilul e problema, ci lipsa adaptării.

D. **Participarea reală și semnificativă a fiecărui copil.** Prezența fizică la școală nu este suficientă. Educația incluzivă presupune participare activă: copilul trebuie să fie implicat în lecții, în activitățile școlare, în relațiile cu ceilalți. A participa nu înseamnă doar a sta în bancă, ci a fi ascultat, înțeles și încurajat. De aceea, uneori e nevoie de sprijin suplimentar: asistent educațional, profesor de sprijin, consilier școlar sau adaptări ale conținutului predat. Scopul este ca fiecare copil să se simtă parte din grup, nu un oaspete sau un observator.

E. **Valorizarea diversității ca resursă, nu ca obstacol.** Educația incluzivă vede diversitatea ca o bogăție. Fiecare copil vine cu propriile sale experiențe, moduri de gândire și ritmuri de învățare. În loc să încerce să „uniformizeze" clasa, educația incluzivă folosește aceste diferențe pentru a crea un proces de învățare mai viu, mai interactiv și mai relevant. Un copil care nu vorbește bine limba română, un copil cu autism sau unul provenit dintr-o familie săracă – fiecare poate aduce o perspectivă valoroasă, dacă este ascultat și sprijinit.

F. **Colaborarea între școală, familie și comunitate.** Educația incluzivă nu este doar treaba profesorului. Ea funcționează cu adevărat doar atunci când există o rețea de sprijin în jurul copilului. Asta înseamnă colaborare strânsă între școală, părinți, specialiști (psihologi, logopezi, terapeuți), autorități locale și organizații din comunitate. Fiecare are un rol important în reușita educațională și socială a copilului. Doar împreună putem construi un mediu în care copiii să se simtă în siguranță, respectați și încurajați să se dezvolte.

G. **Combaterea activă a discriminării și excluderii.** Educația incluzivă cere o atitudine activă împotriva excluderii. Nu este suficient să „acceptăm" copiii diferiți – trebuie să construim conștient contexte în care aceștia să nu fie marginalizați, izolați sau stigmatizați. Asta înseamnă politici clare anti-discriminare în școli, campanii de conștientizare, dar și intervenții rapide atunci când apar semne de bullying, respingere sau etichetare. Educația incluzivă este, în esență, o educație pentru demnitate și respect.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

1.3. Cadrul legal național și internațional

Dacă ești părintele unui copil cu CES e bine să știi care sunt legile care îl protejează pe copilul tău:

- ✓ Ordinul nr. 1985/1305/5805/2016 privind aprobarea metodologiei pentru evaluarea și intervenția integrată în vederea încadrării copiilor cu dizabilități în grad de handicap, a orientării școlare și profesionale a copiilor cu cerințe educaționale speciale, precum și în vederea abilitării și reabilitării copiilor cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale
- ✓ ORDONANȚA Nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare
- ✓ Ordinul nr. 5574/2011 pentru aprobarea Metodologiei privind organizarea serviciilor de sprijin educațional pentru copiii, elevii și tinerii cu cerințe educaționale speciale integrați în învățământul de masa
- ✓ ORDIN Nr. 5086/2016 din 31 august 2016 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind școlarizarea la domiciliu, respectiv înființarea de grupe/clase în spitale
- ✓ Hotărârea nr. 564/2017 privind modalitatea de acordare a drepturilor copiilor cu CES, care detaliază modul în care se acordă drepturile financiare și materiale copiilor cu CES, cum ar fi alocația zilnică de hrană, rechizitele școlare, cazarmamentul, îmbrăcămintea și încălțămintea.
- ✓ Legea nr. 1 2011 actualizata 2018 – Legea educației naționale, care stabilește cadrul general pentru educația în România și include prevederi specifice pentru copiii cu CES, cum ar fi dreptul la educație adaptată nevoilor lor, precum și măsuri pentru prevenirea și combaterea discriminării.
- ✓ Legea 272, din 21.06.2004 – republicata – privind protecția și promovarea drepturilor copilului
- ✓ Ordinul nr. 3124/2017 privind Metodologia pentru asigurarea suportului necesar elevilor cu tulburări de învățare
- ✓ Strategia națională „O Românei echitabilă", 2022-2027
- ✓ **UNESCO (1994)** – *Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*
- ✓ **UNICEF** – *Inclusive Education page*
- ✓ **UNESCO (2005)** – *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All* **Index for Inclusion** – Booth & Ainscow (2002, actualizat ulterior) – document de referință folosit în multe țări, inclusiv în România
- ✓ **Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități**, art. 24

Capitolul 2:
Mentalitatea incluzivă în școală

2.1. Importanța atitudinii profesorului

2.2. Biasuri inconștiente și cum pot fi corectate

2.3. Crearea unei culturi a apartenenței în clasă

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 2:
Mentalitatea incluzivă în școală

2.1. Importanța atitudinii profesorului

Mentalitatea incluzivă reprezintă fundamentul unei educații echitabile și accesibile pentru toți elevii, indiferent de abilități, origine, statut socio-economic sau alte caracteristici individuale. La baza acestei mentalități se află atitudinea profesorului, care influențează profund modul în care elevii se simt acceptați, sprijiniți și valorizați în spațiul educațional.

Profesorul este liderul micro-comunității educaționale din clasă. Modul în care acesta se raportează la diversitate determină atitudinile și comportamentele elevilor față de colegii lor. Când cadrul didactic promovează respectul, empatia și deschiderea, elevii sunt mai predispuși să manifeste comportamente pro-sociale, să coopereze și să construiască relații bazate pe acceptare reciprocă.

Studiile arată că profesorii care adoptă o atitudine incluzivă reușesc să creeze un mediu mai sigur și mai stimulant pentru toți elevii, reduc stresul școlar și cresc implicarea în procesul de învățare. Un profesor incluziv este conștient de particularitățile fiecărui copil, adaptează metodele de predare și oferă sprijin diferențiat, fără a stigmatiza sau a eticheta.

Exemple de atitudini incluzive:

- **Folosirea unui limbaj pozitiv și accesibil tuturor.** Profesorii incluzivi aleg cu grijă cuvintele pentru a construi un climat emoțional sigur. Evită exprimările negative sau ironice și preferă mesaje afirmative și clare. De exemplu, înspă loc de "Nu mai vorbi!", pot spune "Te rog să aștepți rândul tău ca să vorbim pe rând".
- **Evitarea comparațiilor constante între elevi.** Comparațiile directe alimentează rivalitatea, frustrarea și sentimentul de inadecvare. Profesorii incluzivi centrează feedbackul pe evoluția individuală a fiecărui copil: "Ai reușit azi să citești mai cursiv decât ieri!", în loc de "Tu citești mai bine decât colegul tău."
- **Validarea efortului, nu doar a rezultatului.** Elevii trebuie să simtă că munca lor este apreciată chiar dacă nu obțin perfecțiunea. Profesorii incluzivi pun accent pe progres, determinare și perseverență: "Se vede că ai lucrat mult la acest desen. Culorile sunt foarte bine alese!"
- **Invitarea tuturor elevilor la participare, indiferent de nivelul de abilități.** Participarea nu trebuie rezervată doar elevilor considerați "buni". Profesorii incluzivi găsesc modalități diverse de implicare: unii pot răspunde verbal, alții pot arăta cu degetul, desena sau alege răspunsuri scrise. Important este ca fiecare copil să fie inclus în activitate, în ritmul său și conform potențialului propriu.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

2.2. Biasuri inconștiente și cum pot fi corectate

Biasurile inconștiente sunt prejudecăți automate, adesea subtile, care influențează percepțiile și deciziile profesorilor în moduri neintenționate. Acestea pot fi legate de dizabilitate, etnie, gen, statut socio-economic, stiluri de învățare sau comportamente.

Exemple de biasuri frecvente:

- **Presupunerea că un copil cu dizabilitate nu poate participa la activități complexe.** Această idee limitează accesul copilului la oportunități de învățare autentică. De exemplu, un elev cu dificultăți motorii poate contribui excelent la o dezbatere sau la un proiect creativ, chiar dacă are nevoie de adaptări pentru alte sarcini.
- **Atribuirea unor comportamente problematice unor trăsături personale, nu contextului.** De exemplu, un copil care devine agitat la anumite ore poate fi considerat
- „rebel", când, de fapt, are nevoie de o pauză senzorială sau este suprastimulat. Lipsa unei analize contextuale duce la etichetări incorecte.
- **Neacordarea de responsabilități elevilor cu dificultăți.** Excluderea acestora din roluri active transmite mesajul că nu sunt capabili sau de înzcredere. Profesorii incluzivi creează sarcini adaptate: un elev care nu poate scrie fluent poate fi responsabil cu distribuirea materialelor sau cu organizarea unei activități vizuale.
- **Considerarea inteligenței ca trăsătură fixă, nu dezvoltabilă.** Această convingere limitează așteptările și reduce motivația. Un profesor incluziv crede în potențialul de creștere al fiecărui elev și oferă feedback constructiv care stimulează dezvoltarea: "Nu ai reușit încă, dar exersând, vei ajunge acolo."

Pentru a corecta biasurile inconștiente, este esențial ca profesorii să se angajeze într-un proces de reflecție continuă și dezvoltare profesională:

- **Conștientizarea propriei perspective:** Profesorii pot folosi jurnale de reflecție, pot discuta în grupuri de dezvoltare profesională sau pot revizui reacțiile față de anumite situații pentru a identifica tipare personale de gândire.
- **Formare profesională specifică:** Participarea la cursuri despre diversitate, neurodivergență, dizabilitate, pedagogie incluzivă sau traume poate deschide orizonturi noi și poate oferi instrumente concrete de lucru.
- **Feedback constant:** Crearea unui climat de transparență în care profesorul cere feedback de la colegi, elevi și părinți poate evidenția comportamente sau formulări excludente care altfel ar trece neobservate.
- **Crearea unor rutine de evaluare echitabilă:** Prin diversificarea modalităților de evaluare (ex: oral, vizual, proiecte practice) și adaptarea cerințelor, se oferă tuturor elevilor șansa de a-și arăta cunoștințele în moduri care le pun învățare reală în valoare.

Un cadru didactic conștient de biasurile sale devine un model de autoeducație și adaptabilitate pentru elevi. El creează spații sigure unde toți copiii pot contribui și se pot exprima fără frica de a fi judecați sau excluși.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

2.3. Crearea unei culturi a apartenenței în clasă

Apartenența este o nevoie psihologică fundamentală, iar în mediul școlar ea se traduce prin sentimentul că "fac parte din grup", "sunt important" și "contez". Pentru elevii care se confruntă cu dizabilități, marginalizare sau discriminare, sentimentul de apartenență este adesea afectat.

Pentru a construi o cultură a apartenenței, este nevoie de acțiuni constante și intenționate din partea profesorului:

1. **Reguli de clasă centrate pe respect și incluziune:** Implicarea elevilor în formularea regulilor de comportament favorizează responsabilizarea și acceptarea normelor. Profesorul ghidează discuția astfel încât regulile să reflecte valori precum: ascultarea activă, respectul pentru diferențe, cooperarea și siguranța emoțională. Exemple: "Nu râdem de greșeli", "Apreciem ce ne face diferiți".
2. **Vizibilitatea diversității:** Materialele din clasă ar trebui să reflecte diversitatea reală a lumii în care trăim. Afișele pot reprezenta copii cu diferite tipuri de dizabilități, din etnii variate sau provenind din familii diferite (monoparentale, extinse etc.). Cărțile de lectură, jocurile sau exemplele folosite la clasă pot include personaje neurodivergente sau din medii marginalizate. Astfel, fiecare copil se poate regăsi reprezentat și valorizat.
3. **Activități de cunoaștere și empatie:** Profesorii pot folosi jocuri de rol, povești, discuții ghidate și proiecte de grup pentru a stimula empatia. De exemplu, un exercițiu ar putea fi: „Cum te-ai simți dacă ai veni la școală și nu ai putea vorbi?" Aceste activități ajută elevii să exploreze emoții și perspective diferite, favorizând dezvoltarea inteligenței emoționale și relaționale.
4. **Parteneriate părinți-școală:** Părinții sunt parteneri esențiali în crearea unui mediu incluziv. Implicarea lor poate include: participarea la activități de clasă, oferirea de informații despre particularitățile copilului, participarea la decizii educaționale sau la adaptarea curriculară. Comunicarea constantă și empatică între profesori și familii creează un cadru de sprijin autentic în jurul copilului.
5. **Flexibilitate în predare:** Profesorii incluzivi folosesc metode variate și permit elevilor să acceseze conținutul în moduri adaptate. De exemplu, un elev poate demonstra că știe o lecție printr-un desen, un filmuleț, o explicație orală sau un colaj. Ritmul predării este ajustat, iar sarcinile pot avea niveluri de dificultate diferențiate. Evaluarea este gândită ca sprijin, nu ca sancțiune.

O clasă cu o cultură a apartenenței este un mediu unde elevii sunt mai predispuși să învețe, să coopereze, să se ajute reciproc și să se dezvolte armonios.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 3:
Cunoașterea elevului

3.1. Diversitatea nevoilor educaționale

3.2. Colaborarea cu părinții și specialiștii

3.3. Exemple de profiluri individuale

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 3:
Cunoașterea elevului

3.1. Diversitatea nevoilor educaționale

Într-o clasă incluzivă, exista o diversitate de nevoi educaționale cu care profesorii se confruntă si care necesită adaptări individualizate ale predării, evaluării și interacțiunii. Cele mai frecvente sunt:

- **Tulburarea de spectru autist (TSA**
- **Tulburarea de deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD)**
- **Dificultăți de învățare (ex. dislexie, discalculie)**
- **Tulburări emoționale și comportamentale**
- **Dizabilități fizice și senzoriale**

Diversitatea acestor nevoi evidențiază importanța unei **abordări diferențiate**, flexibile și empatice din partea cadrelor didactice, adaptată fiecărui profil educațional.

Tulburări din spectrul autist (TSA)

Tulburările din spectrul autist reprezintă un grup heterogen de tulburări neurobiologice ale dezvoltării care afectează preponderent socializarea, comunicarea si comportamentul. În context educațional, elevii cu TSA pot manifesta un profil de funcționare foarte variat, de la dificultăți subtile în reglarea emoțională și relaționare până la nevoi complexe de sprijin și adaptare în toate ariile de dezvoltare.

Elevii cu TSA pot prezenta dificultăți în următoarele arii:

1. Comunicare verbală și nonverbală

Unii elevi pot fi nonverbali sau pot avea un vocabular limitat și ecolalic (repetă cuvinte sau fraze fără înțeles funcțional). Alții pot avea un limbaj formal sau sofisticat, dar fără a înțelege sensurile pragmatice ale comunicării (ex: nu știu când să înceapă o conversație, cum să o mențină sau cum să o încheie, nu inteleg umorul, limbajul figurativ, etc). Frecvent, ei nu folosesc gesturi (ex: arătat cu degetul, dat din cap) sau expresii faciale adecvate pentru a însoți comunicarea, ceea ce îngreunează interacțiunea.

2. Interacțiune socială

Mulți elevii cu tulburare de spectru autist întâmpină dificultăți în a iniția și menține relații cu colegii lor. De asemenea au probleme în a înțelege regulile sociale neexprimate (de exemplu: așteptarea la rând sau menținerea distanței personale) sau în a descifra emoțiile și intențiile celor din jur. Acești elevii pot prefera activitățile solitare și pot părea dezinteresați de interacțiune cu ceilalți colegii. Cu toate aceste lucruri aparent evidente ei simt adeseori dorința de conectare emoțională, dar le lipsește abilitate de a o exprima eficient.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

3. Comportamente repetitive și interese restrânse

Acești elevii pot prezenta mișcări stereotipe (fluturări ale mâinilor sau balansări), pot fi interesați de anumite obiecte sau subiecte (cum ar fi trenuri sau animale), și pot devenit anxioși atunci când rutina zilnică se schimbă. Interesele lor pot fi intense dar dificil de comunicat într-un mod practic.

4. Rigiditate cognitivă și rezistență la schimbare

Elevii cu TSA pot întâmpina dificultăți în a se adapta la schimbările neplanificate (de exemplu: schimbarea profesorului sau a orarului școlar sau introducerea unei teme noi), situație care ar putea declanșa comportamente de rezistență sau retragere sau chiar crize emoționale. Pentru a funcționa cât mai bine posibil în mediul școlar și social au nevoie de previzibilitate și un program zilnic structurat și clar definit.

5. Particularități senzoriale

Unii elevii pot fi extrem de sensibili la diverse sunete (de exemplu zumzetul neoanelor sau sunetul clopoțelului), mirosuri neobișnuite sau texturi specifice și pot reacționa puternic la anumite lumini ambientale; în schimb alți elevii pot căuta activ stimuli senzoriali (cum ar fi privitul îndelung la obiectele care se învârt sau frecatul mâinilor de suprafețele diferite). Aceste caracteristici senzoriale pot influenta capacitatea de concentrare și confortul elevilor în mediul școlar și le pot afecta capacitatea de a se implica în sarcinile școlare.

Recomandări pentru profesori:

- **Organizarea mediului de învățare:** include utilizarea regulilor vizuale precum pictogramele, orarele și marcaje clare în sala de clasă pentru a oferi un mediu structurat și familiar elevilor astfel se reduce nivelul de anxietate prin creșterea predictibilității.
- **Oferă indicații clare și concise:** Prezintă instrucțiuni simple și ușor de urmat pas cu pas alături de modele sau imagini.
- **Suport vizual**: Pentru a înțelege conceptele abstracte într-un mod mai concret folosiți scheme grafice sau pictograme.
- **Rutine zilnice stabile** si o planificare prealabilă pentru eventuale schimbări (anunțate în avans și utilizarea conversațiilor sociale si a poveștilor sociale).
- **Predare explicită a abilităților sociale**: practicarea inițierii conversațiilor, interpretarea expresiei faciale, jocuri din rol.
- **Toleranță și înțelegere** din partea colegilor – implică activități de promovare a gradului de înțelegere și acceptare a diversității în rândul elevilor din clasă.

„Înțelegerea diferențelor este primul pas în construirea unei relații autentice profesor-elev. Elevii cu TSA pot înflori în medii în care li se oferă încredere, claritate și sprijin consistent." – *Carol Ann Tomlinson, The Differentiated Classroom*

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Tulburarea de deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD)

ADHD este una dintre cele mai obișnuite tulburări de neurodezvoltare întâlnite în mediul școlar și se manifestă printr-un model persistent de neatenție hiperactivitate și impulsivitate care afectează semnificativ funcționarea academică socială și emoțională a copilului. Tulburarea poate lua mai mult formele: cu predominanță de neatenție, cu predominanță de hiperactivitate- impulsivitate sau forma combinată.

Elevii cu ADHD pot prezenta dificultăți în următoarele arii:

1. Atenție susținută și concentrare

Acești elevii pot găsi dificil să își mențină concentrarea asupra uneia singure sarcini pentru perioade mai lungi de timp; în special atunci când activitate este percepută ca fiind plicticoasă sau prea greoaie sau dacă nu vede un sens personal în ea. Pot să rămână „blocați" în timpul explicațiilor sau să uite instrucțiunile sau chiar să pornească pe un drum și să nu-l termine niciodată. Sunt sensibili la distragerile externe sau interne (sunete deranjante mișcare necontrolată și gânduri).

2. Organizare și gestionarea sarcinilor

Elevii cu ADHD întâmpină dificultăți în a-și organiza materialele școlare precum și timpul eficient pentru studiu. E posibil să piardă des obiectele cum ar fi cărțile și pixurile, să uite temele sau să nu respecte cerințele mai complex. De asemenea tranziția de la o activitate la alta poate fi deseori dificilă pentru ei.

3. Hiperactivitate motorie și verbală

Acești elevi par „mereu în mișcare" si par a nu respecta regulile clasei: se ridică din bancă fără permisiune, se foiesc, se joacă cu obiecte din jur, întrerup colegii sau profesorul. Agitația poate fi fizică (mișcare continuă) sau verbală (vorbind mult sau comentând în timpul lecției).

4. Impulsivitate

Comportamentul impulsiv devine vizibil prin acțiuni care par a nu anticipa consecințele. Răspunsuri date înainte de întrebare sau întreruperile în conversații și remarci nepotrivite sau implicarea în conflicte sunt manifestări comune ale acestui tip de comportament. Pot, de asemenea, avea dificultăți în reglarea emoțională și în a aștepta rândul.

Recomandări pentru profesori:

- **Descompunerea sarcinilor** în etape mici și clare, oferind feedback imediat și constructiv pentru fiecare pas finalizat;
- **Reguli simple, prezentate vizual**, repetate frecvent și exersate prin rutine;
- **O organizare previzibilă** – un orar bine definit și o rutină zilnică stabilă cu semnalizarea tranzițiilor;
- **Pauze de mișcare** și activități scurte, dinamice, cu alternanță între activități statice și cele practice;

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

- **Liminarea factorilor perturbatori din mediu** (de exemplu poziționarea în față clasei și asigurarea unui spațiu liniștit pentru activități).
- **Metode de recompensare pozitivă** – planuri individuale de recompensare a comportamentelor dorite (ex: tabele cu stickere, timp pentru activități preferate);
- **Accent pe auto-monitorizare**: elevul poate deprinde abilitatea de a se evalua singur folosind întrebări simple („Am ascultat până la capăt?”, „Mi-am finalizat sarcina?”).

„Elevii cu ADHD nu aleg să fie dezorganizați sau impulsivi. Ei au nevoie de contexte structurate, în care să fie acceptați, provocați și sprijiniți în autoreglare.” – Diane Heacox, *Differentiating Instruction in the Regular Classroom*Carol

Important: ADHD poate să apară împreună cu alte probleme (ex: tulburări de învățare, anxietate, TSA). De aceea, este esențială **observarea atentă și colaborarea cu părinții și specialiștii** pentru a înțelege profilul complet al elevului.

Dificultăți de învățare (Dislexie, Disgrafie, Discalculie)

Dificultățile specifice de învățare (DSA) reprezintă o categorie de tulburări neurodezvoltare care afectează abilitățile academice de bază – mai ales cititul, scrisul și abilitățile matematice – chiar dacă inteligență este normală sau peste medie precum și beneficiază de o educație corespunzătoare și un mediu familial pozitiv. Aceste dificultăți nu sunt cauzate de o dizabilitate intelectuală, de o lipsă de motivație sau de factori socio-culturali, ci de **modul diferit în care creierul prelucrează informațiile**.

Elevii cu dificultăți de învățare pot manifesta:

1. Dislexie (dificultăți de citire)

- Citire lentă, silabisită, cu omisiuni sau inversiuni de litere;
- Confundă cuvinte similare vizual sau fonetic (ex: „b” cu „d”, „m” cu „n”);
- Probleme în înțelegerea textului, chiar dacă citesc cuvintele corect;
- Oboseală rapidă în fața textelor lungi.

2. Disgrafie (dificultăți de scriere)

- Scris ilizibil, dezorganizat, cu poziționare neregulată a literelor;
- Probleme în ortografie și în formularea coerentă a propozițiilor;
- Timp mare pentru realizarea compunerilor sau temelor scrise;
- Dificultăți de exprimare în scris, deși verbal se pot exprima fluent.

3. Discalculie (dificultăți în matematică)

- Probleme în recunoașterea numerelor și în înțelegerea valorii numerice;
- Confuzie între semnele matematice (+, –, ×, ÷);
- Dificultăți în memorarea tablei înmulțirii, a algoritmilor și regulilor matematice;
- Probleme în rezolvarea problemelor și în aplicarea logicii matematice.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Recomandări pentru profesori:

- **Evaluare și predare diferențiată**: permiteți elevilor să își demonstreze cunoștințele folosind diverse metode alternative (ex: oral, desen, video);
- **Suport vizual și multisenzorial**: utilizați culori, imagini, scheme, materiale tactile sau digitale pentru consolidarea conceptelor;
- **Mai mult timp disponibil** și o cantitate redusă de muncă scrisă;
- **Lectură asistată**: utilizarea dispozitivelor tehnologice (de exemplu aplicații de conversie text-vorbire sau cărți audio);
- **Ajustări la evaluare**: nu se penalizează greșelile de scriere atunci când obiectivul evaluat nu este corect scris.
- **Modelare și ghidaj pas cu pas**: explicați clar ce doriți să realizeze elevii și apoi ghidați-i în timpul execuției.

„Elevii cu dificultăți de învățare au nevoie de profesori care să le vadă potențialul dincolo de testele standardizate și să le ofere oportunități reale de reușită." – Carol Ann Tomlinson, *The Differentiated Classroom*

Observație importantă: Dificultățile de învățare pot fi însoțite de anxietate, evitare școlară sau scădere a stimei de sine. Este crucial ca profesorii să **valideze efortul**, nu doar rezultatul, și să ofere feedback constructiv, axat pe progres.

Tulburări emoționale și comportamentale

Elevii care se luptă cu tulburări emoționale sau comportamentale (cunoscute și ca tulburări de comportament sau tulburări afective) întâmpină dificultăți în gestionarea emoțiilor și comportamentului într-un mod adecvat mediului școlar și social. Aceste manifestări nu sunt rezultatul lipsei de educație sau disciplină; ele reflectă dificultăți psihologice profunde și deseori cronice care necesită înțelegere profundă și intervenții specializate din partea celor din jur.

Elevii cu tulburări emoționale pot prezenta:

1. Reactivitate emoțională crescută

- Tristețe persistentă, anxietate, iritabilitate, furie explozivă;
- Reacții disproporționate la frustrări minore;
- Schimbări bruște de dispoziție;
- Dificultăți în gestionarea emoțiilor și a conflictelor cu colegii sau profesorii.

2. Comportamente opozante sau provocatoare

- Negarea frecventă a regulilor;
- Încăpățânare, sarcasm, provocare intenționată a autorității;
- Încălcarea limitelor cu intenție și perseverență.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

3. Retragere socială sau izolare

- Refuzul de a participa la activități de grup;
- Tăcere excesivă, evitarea contactului vizual sau a inițiativei de comunicare;
- Lipsa de reacție la feedback sau la stimuli sociali.

4. Comportamente auto-vătămătoare sau periculoase

- Își provoacă durere (zgârieturi, lovituri);
- Afirmă că „nu contează" sau „nu sunt bun de nimic";
- În cazuri grave, pot apărea gânduri suicidale sau comportamente cu risc crescut.

Recomandări pentru profesori:

- **Asigurarea unui mediu sigur și previzibil** – regulile trebuie să fie clare și aplicate în mod coerent și fără umilire.
- **O atentă monitorizare a indiciilor de stres –** reacția rapidă în timpul escaladări poate prevenii eventuale crize;
- **Relație bazată pe empatie și încredere** – elevul trebuie să simtă că este acceptat chiar și atunci când greșește;
- **Colaborare cu specialiști** – psihologul școlar, consilierul sau terapeutul pot contribui decisiv la reglarea comportamentală;
- **Rutine de reglare emoțională** – exerciții de respirație, pauze scurte, colțul liniștii, jurnale de emoții;
- **Tehnici de disciplină pozitivă** – se evită etichetarea și pedepsele punitive; accentul se pune pe remedierea relației și pe învățarea din greșeli.

„Copiii cu tulburări emoționale nu au nevoie de pedepse, ci de o conexiune autentică, de claritate în așteptări și de adulți care să le oglindească emoțiile cu calm." – *Nicole Eredics, Inclusion in Action*

Atenție: Aceste dificultăți nu se „văd" mereu la exterior. Un copil care pare „cuminte" poate fi profund anxios, iar unul „neascultător" poate fi de fapt copleșit emoțional. Cunoașterea contextului familial, a istoricului psihologic și a trăirilor interioare este esențială în stabilirea unei relații de sprijin eficient.

Dizabilități fizice și senzoriale

Elevii cu dizabilități fizice sau senzoriale au o funcționare diferită în plan motor, vizual, auditiv sau senzorial, fără ca acest lucru să implice automat un deficit cognitiv sau afectiv. Totuși, **limitările fizice pot influența semnificativ accesul la curriculum, participarea activă și integrarea în grup**, dacă nu sunt identificate și compensate în mod adecvat.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Aceste dizabilități pot include:

1. Dizabilități fizice (motorii)

- Probleme neurologice precum paralizie cerebrală sau distrofiile musculare
- Experimentarea unor impedimente în ajustarea și controlarea cu precizie a mișcărilor fine sau la nivel mai amplu;
- Dificultăți în folosire mâinilor (pentru scris sau desenează) sau a picioarelor (pentru mișcare sau urcatul pe scări);
- Utilizarea unui scaun rulant sau a altor echipamente de asistență fizică.

2. Deficiențe de vedere

- Orbire totală sau parțială;
- Dificultăți în distingerea culorilor, a contrastului, a detaliilor de la distanță sau de aproape;
- Oboseală vizuală în fața ecranelor sau a textelor dense.

3. Deficiențe de auz

- Hipoacuzie ușoară sau severă, unilaterală sau bilaterală;
- Utilizarea de aparate auditive sau implant cohlear;
- Dificultăți în discriminarea sunetelor, în înțelegerea instrucțiunilor verbale sau în participarea la conversații de grup.

4. Tulburări de procesare senzorială

- Hipersensibilitate (sunete, lumini, atingeri) sau hiposensibilitate (căutarea stimulării);
- Dificultăți în autoreglare și menținerea atenției din cauza disconfortului senzorial.

Recomandări pentru profesori:

- **Ajustarea mediului fizic pentru accesibilitate optimă** include eliminarea obstacolelor arhitecturale, asigurarea unui acces facil la toaletă adaptată și poziționarea elevului în clasă pentru o vizibilitate și audibilitate cât mai bune posibile.
- **Accesibilizarea conținuturilor**: prin utilizarea materialelor tactile sau a textelor în tipar mare și cu contrast crescut.
- **Oferirea de transcrieri audio** pentru textele scrise și utilizarea subtitrărilor pentru a sprijini audiența.
- **Timp suplimentar și metode alternative de evaluare**;
- **Activități de conștientizare a diversității în clasă**, care să promoveze acceptarea și sprijinul colegial;
- **Respectarea autonomiei**: elevii ar trebui să aibă un cuvânt de spus în modul în care sunt implicați în activități și să poată decide ritmul și modalitatea în care participă la acestea.

„Incluziunea elevilor cu dizabilități nu este doar o chestiune de acces fizic, ci una de atitudine și adaptabilitate pedagogică." – *Diane Heacox, Differentiating Instruction*

Concluzie

Diversitatea acestor nevoi educaționale ne reamintește că **nu există o metodă unică de predare**. Predarea diferențiată și adaptarea resurselor sunt nu doar soluții, ci **condiții esențiale ale echității educaționale**. Cadrul didactic este chemat să observe, să înțeleagă și să răspundă individualizat fiecărui elev, în parteneriat cu familia și specialiștii.

3.2. Colaborarea cu părinții și specialiștii

Una dintre fundamentările educației incluzive este colaborarea multidisciplinară – o rețea de suport construită în jurul copilului în care fiecare adult are un rol esențial. Astfel profesorul devine un facilitator al conexiunilor iar părinții și specialiști devin aliați în proiectarea uneia intervenții care să respecte individualitate dar să susțină integrarea și progresul educațional.

1. Implicarea părinților: de la receptori de informații la parteneri activi

Lucrul în echipă cu părinții nu se rezumă doar la transmiterea informațiilor; implică și crearea împreună a căii educative pentru copilul lor. Părintele este cel mai bine informat despre viața copilului său datorită cunoștințelor privind istoricul său, viața de zi cu zi, sensibilitățile copilului, factorii de stres care îl obosesc, stimulii preferați, precum si nivelul real de autonomie și comportamentele care apar în afara școlii.

Roluri-cheie ale părinților:

- **Informatori** – furnizează informații valoroase despre istoricul medical și comportamental;
- **Evaluatori informali** – observă modificări subtile în comportamentul copilului;
- **Co-terapeuți** pot generaliza învățarea în medii familiale (acasă sau în parc, cu rudele);
- **Oferire de susținere emoțională și pledarea pentru** copii – protejarea și îndrumarea copilului în fața unei etichetări.

Exemple concrete de colaborare:

- Familia unui copil cu TSA a oferit un calendar cu evenimente semnificative care pot produce anxietate. Profesorul l-a integrat în planificarea activităților, anunțând din timp schimbările.
- Un tată a participat lunar la activități STEM cu elevii, valorificându-și meseria de inginer pentru a-l sprijini pe fiul său cu dislexie, care învăța mai ușor prin demonstrații practice.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

2. Rolul specialiștilor: punți între nevoile copilului și resursele educaționale

Profesorul de școală primește sprijin din partea unei echipe de specialiști care contribuie la înțelegerea completă a copilului său în mod holistic și detaliat. Fiecare expert aduce o viziune distinctă care completează perfect tabloul general al clase și adeseori este subtil vizibil în interacțiunile zilnice ale elevilor.

Exemple de specialiști implicați:

- **Psihologul școlar** – sprijină în managementul emoțional și comportamental, identifică riscurile de anxietate, depresie, tulburări de atașament;
- **Logopedul** – intervine în dezvoltarea limbajului expresiv și receptiv, claritate fonologică și fluență verbală;
- **Terapeutul ABA / ocupațional** – oferă programe specifice pentru motricitate, auto-reglare, autonomie, atenție;
- **Profesorul itinerant / de sprijin** – ajută la transpunerea recomandărilor în activitățile de clasă, medierea cu restul colectivului;
- **Psihiatru pediatric / neurolog** – pentru clarificarea diagnosticului și a schemei de tratament.

3. Forme concrete de colaborare

A. Întâlniri de echipă (EIP/PEI)

- Obiectiv: realizarea planului educațional individualizat (PEI);
- Participanți: profesor, părinte, psiholog, specialistul relevant;
- Frecvență: la început de an, apoi ori de câte ori apar schimbări majore;
- Elemente discutate: obiective educaționale, adaptări, ritm de lucru, strategii comune.

B. Jurnal de comunicare

- Suport de comunicare zilnică sau săptămânală;
- Poate fi în format tipărit sau digital (Google Docs, WhatsApp educațional, aplicații);
- Informații utile: ce a funcționat, ce a fost dificil, întăriri primite, comportamente observate.

C. Observații și planuri de intervenție

- Grile comune de observare: atenție, limbaj, interacțiune, autonomie;
- Seturi de obiective SMART comun stabilite între profesori și specialiști;
- Ajustarea periodică a strategiilor pe baza progresului elevului.

D. Feedback și ajustări

- Oferirea unui „spațiu de ajustare" în care părintele să poată exprima nemulțumiri sau propuneri;
- Recunoașterea limitărilor sistemului (ex: program supraîncărcat, lipsă de personal);
- Stabilirea unui „plan B" pentru situațiile imprevizibile (crize emoționale, boală, refuz școlar).

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

4. Principii fundamentale ale colaborării eficiente

Principiu	Aplicare concretă
Transparență	Profesorul explică clar ce se întâmplă în clasă, ce obiective se urmăresc, ce dificultăți sunt
Respect reciproc	Părintele nu este tratat ca un obstacol, specialistul nu este subordonat profesorului
Flexibilitate	Se acceptă soluții adaptate ritmului fiecărei familii și școli
Confidențialitate	Informațiile sensibile despre elev sunt discutate doar în echipele relevante
Comunicare continuă	Nu doar la final de semestru, ci constant, în micro-feedbackuri

5. Exemple reale (anonimizate) din practică

- **Gabriel**, 7 ani, ADHD și anxietate – echipa a implementat o combinație de pauze senzoriale, activități individuale de tranziție și exerciții de respirație. Jurnalul dintre mamă și profesor conținea observații zilnice privind nivelul de agitație și calitatea somnului.
- **Ioana**, 8 ani, TSA – profesorul a învățat de la terapeutul ABA să folosească întărirea diferențiată a comportamentului alternativ în timpul activităților de grup. Părinții au replicat aceeași strategie acasă.
- **Darius**, 10 ani, dislexie – mama a colaborat cu profesorul pentru a implementa o evaluare hibridă (orală + desen), susținând în paralel lecții cu logopedul școlii.

Concluzie

Colaborarea cu părinții și specialiștii nu este doar o componentă „umanistă" a educației incluzive. Este o **strategie pedagogică cu fundament științific**, care duce la rezultate măsurabile în învățare, comportament și adaptare socială. Profesorul nu este un executant al planurilor terapeutice, ci **un coordonator de relații și un creator de oportunități**, sprijinit și ghidat de o echipă. Doar astfel, copilul va simți că nu e un „caz", ci o **persoană sprijinită, înțeleasă și valorizată**.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

FIȘĂ DE ÎNTÂLNIRE MULTIDISCIPLINARĂ
(profesor – părinte – specialist)

1. Date generale:

- **Numele elevului:**
- **Vârsta / Clasa:**
- **Data întâlnirii:**
- **Locul / formatul întâlnirii:** ☐ fizic ☐ online
- **Participanți prezenți:**
  - ☐ Cadru didactic
  - ☐ Părinte / Tutore
  - ☐ Psiholog școlar
  - ☐ Logoped
  - ☐ Terapeut ABA
  - ☐ Profesor de sprijin / itinerant
  - ☐ Alții: _____

2. Scopul întâlnirii (se bifează sau se completează):

☐ Discutarea dificultăților observate recent

☐ Evaluarea progresului și actualizarea PEI

☐ Planificarea de obiective noi

☐ Coordonarea între școală și terapie

☐ Clarificarea rolurilor și responsabilităților

☐ Alte motive: _____

3. Puncte forte și reușite recente ale elevului (raportate de fiecare membru):

- **Cadru didactic:**
  –
- **Părinte:**
  –
- **Specialist(i):**
  –

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

4. Dificultăți actuale observate:

Domeniu	Observații concrete	Persoana care a semnalat
Limbaj / comunicare		
Comportament / reglare emoțională		
Relaționare socială		
Atenție și concentrare		
Motricitate / senzorial		
Alte arii		

5. Adaptări și strategii funcționale deja aplicate:

Strategie / Adaptare	Funcționează?	Responsabil
Program vizual zilnic	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	Profesor
Pauze senzoriale	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	Specialist
Întărire pozitivă diferențiată	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	Toți
Evaluare orală alternativă	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	Profesor
Exersare acasă prin joc structurat	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	Părinte
Altele: _____	☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial	____

6. Obiective comune stabilite în urma întâlnirii:
(formulare SMART – specifice, măsurabile, accesibile, relevante, temporizate)

Domeniu	Obiectiv propus	Termen estimat	Cine implementează
Limbaj			
Emoțional			
Comportamental			
Academic			
Social			

7. Modalități de monitorizare și comunicare ulterioară:

☐ Jurnal zilnic / săptămânal
☐ Întâlnire de follow-up în: _____ săptămâni
☐ Fișe de observație comune
☐ Grup WhatsApp / email educațional
☐ Alte metode: _____

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

8. Observații suplimentare / concluzii finale:

–

–

–

9. Semnături participanți:

Cadru didactic: _____

Părinte: _____

Specialist: _____

Data: ___/___/___

3.3. Exemple de profiluri individuale

Într-un cadru educațional incluziv, este important ca profesorii să creeze profiluri individuale pentru fiecare elev în parte, pentru o înțelegere mai profundă a caracteristicilor specifice ale acestora și pentru adaptarea eficientă a strategiei didactice și metodelor de evaluare la nevoile lor unice de învățare și la modalitatea lor de interacțiune interpersonală adecvată. Un profil detaliat ar trebui să ia în considerare atât punctele tari cât și nevoile elevilor, stilurile de învățare, interesele, provocările și susținerea necesară.

Iată trei cazuri fictive prezentate mai jos care au fost create ca urmare a cercetărilor și studiilor de caz din literatura de specialitate privind predarea diferențiată și incluziunea in educație.

Profil 1 – Alex, 8 ani, TSA cu limbaj verbal funcțional

Context: Alex are diagnosticul de tulburare de spectru autist și funcționează la un nivel cognitiv tipic pentru vârsta sa; totuși întâmpină dificultăți în interacțiunile sociale și emoționale și în adaptabilitate comportamentală. Folosește limbajul verbal într-un mod logic dar conversațiile sale sunt adeseori concentrate pe interesul său pentru sistemele solare.

Puncte forte:

- Memorie excelentă pentru informații vizuale și fapte științifice;
- Atenție crescută la detalii;
- Rutină bine structurată, care îl ajută să fie autonom în sarcinile repetitive.

Nevoi și provocări:

- Dificultăți în inițierea și menținerea jocurilor de grup;
- Rezistență la schimbare și comportamente repetitive (aranjează obiectele în linie);
- Anxietate crescută în situații noi.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Strategii aplicate:

- Structurarea zilei cu ajutorul programului vizual;
- Predarea abilităților sociale prin jocuri de rol și modelare video;
- Adaptarea subiectelor de învățare pentru a include interesele lui (ex: teme despre planete)

Profil 2 – Mara, 9 ani, ADHD cu impulsivitate crescută

Context: Eleva Mara se caracterizează prin energie și originalitate și are un diagnostic de ADHD cu predominanță hiperactivă și impulsivă. Este sensibilă la frustrare și întâmpină provocări în așteptarea rândului sau finalizarea sarcinilor.

Puncte forte:

- Vorbire fluentă și idei originale în proiecte creative;
- Învățare prin mișcare și joc;
- Sensibilitate socială – dorește să ajute colegii.

Nevoi și provocări:

- Distragere rapidă de la sarcină;
- Comportamente de întrerupere frecvente;
- Necesită structură constantă și medii clare de lucru.

Strategii aplicate:

- Fragmentarea sarcinilor cu pași clari și vizuali;
- Plan personal de autoreglare și pauze de descărcare;
- Suport comportamental pozitiv și întărire imediată pentru comportamentele dorite.

Profil 3 – David, 10 ani, dificultăți de învățare specifice (dislexie)

Context: David este un elev motivat, dar care întâmpină dificultăți în decodarea cuvintelor și în înțelegerea textelor scrise. Scrisul său este dezorganizat, iar ortografia fluctuează semnificativ. Deși are un vocabular bogat în vorbire, evită sarcinile scrise.

Puncte forte:

- Gândire logică și abilități verbale peste medie;
- Participare activă în discuții;
- Abilități artistice și înclinație spre desen.

Nevoi și provocări:

- Ritm lent de lectură, cu afectarea comprehensiunii;
- Stres ridicat în timpul evaluărilor scrise;
- Stigmă socială („scriu urât”, „sunt prost”).

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Strategii aplicate:

- Acces la texte audio și utilizarea funcției text-to-speech;
- Permisiunea de a răspunde oral sau prin prezentări digitale;
- Timp suplimentar și feedback individualizat, concentrat pe progres, nu pe greșeli

FIȘĂ DE PROFIL INDIVIDUAL AL ELEVULUI

1. Date generale

- Nume și prenume:
- Vârsta:
- Clasa:
- Cadru didactic responsabil:
- Data completării fișei:

2. Diagnostic (dacă este aplicabil)

☐ TSA ☐ ADHD ☐ Dificultăți de învățare ☐ Tulburări emoționale

☐ Dizabilitate fizică/ senzorială

Altele: _____

3. Nivel de funcționare

Domeniu	**Descriere observațională**
Cognitiv	
Limbaj	
Socio-emoțional	
Motor (grosier/fine)	
Autonomie personală	

4. Puncte forte ale elevului
(ex: abilități artistice, logică bună, memorie vizuală, exprimare verbală)

-
-
-

5. Interese și motivații
(ex: subiecte preferate, tipuri de activități, personaje, materiale atractive)

-
-
-

6. Nevoi educaționale specifice
(ex: suport vizual, pauze frecvente, modelare, adaptări de timp/sarcină)

-
-
-

7. Dificultăți întâmpinate
(ex: relaționare, atenție, limbaj, scris, reguli sociale, autoreglare)

-
-
-

8. Strategii care funcționează
(din experiența anterioară acasă/în clasă/în terapie)

-
-
-

9. Adaptări necesare în clasă

☐ Program vizual

☐ Suport senzorial (căști antifonice, obiecte de liniștire)

☐ Pauze frecvente

☐ Materiale tactile

☐ Utilizare tehnologie asistivă

☐ Grupuri mici de lucru

☐ Evaluare alternativă

Altele: _____

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE & PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

10. Recomandări din partea specialiștilor
(logoped, psiholog, terapeut ocupațional etc.)

-
-
-

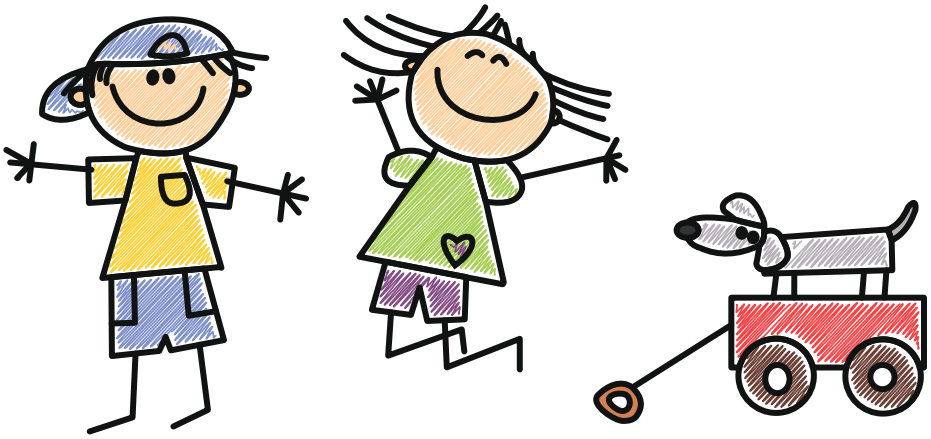
11. Observații suplimentare / evoluții recente

-
-
-

12. Completat de:

☐ Cadru didactic ☐ Psiholog ☐ Părinte ☐ Terapeut ☐ Coordonator PEI

Nume și semnătură: _____

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

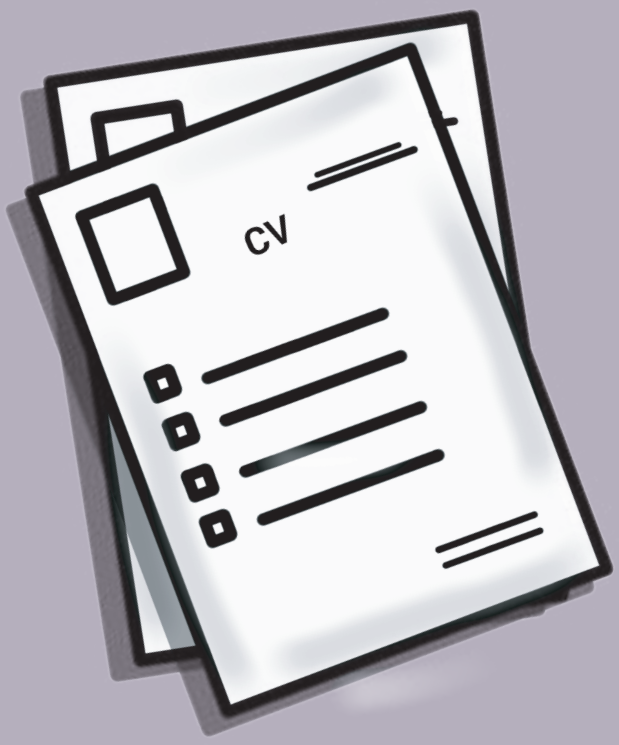
VALOR SUSȚINEM VALORILE CARE PROMOVEAZĂ PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 4:
Adaptarea curriculumului

4.1. Diferențierea sarcinilor și obiectivelor

4.2. Planuri de intervenție personalizată (PIP)

4.3. Flexibilizarea metodelor de predare și evaluare

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 4:
Adaptarea curriculumului

4.1. Diferențierea sarcinilor și obiectivelor

Într-o sală de clasă inclusivă adaptată la nevoile individuale ale elevilor și la diferitele lor stiluri de învățare – diferențierea sarcinilor nu este doar o tactică pedagogică eficientă – este o filozofie educațională care subliniază importanța oferirii posibilității fiecărui elev de a progresa în mod semnificativ indiferent de provocările sau particularitățile sale individuale. Conform autorului Carol Ann Tomlinson, care este un promotor al metodelor personalizate de predare și învățare, diferențierea se construiește pe o premisă clară: „fiecare elev poate învăța, dar nu toți în același mod sau în același timp".

Realizarea diferențierii sarcinilor implică adaptarea activă a materialelor de învățare și procesului prin care aceste materiale sunt explorate pentru ca elevii să urmeze căile unice dar care merg spre același scop final. De exemplu, într-o lecție despre ecosisteme, un elev cu tulburare de spectru autist (TSA) poate fi invitat să creeze o hartă vizuală a relațiilor dintre animale și plante, folosind simboluri grafice, în timp ce un alt elev cu abilități superioare poate fi provocat să argumenteze în scris modul în care poluarea afectează echilibrul dintre aceste componente.

În practica educațională, diferențierea eficientă pornește de la o **cunoaștere profundă a elevilor**. Aceasta nu se referă doar la diagnostic sau scoruri academice, ci la o înțelegere complexă a intereselor, a tiparelor de învățare, a nivelului de autonomie și a barierelor emoționale sau motrice. Un profesor care diferențiază nu se întreabă: „Cum pot toți elevii să facă același exercițiu?", ci: **„Cum pot eu crea sarcini care provoacă, sprijină și inspiră fiecare copil să se dezvolte din punctul în care se află?"**

În ceea ce privește **obiectivele educaționale**, diferențierea presupune că acestea pot fi formulate pe **niveluri de complexitate**, în funcție de capacitățile reale ale elevului. De exemplu într-o clasă unde se studiază fracțiile unii elevii pot lucra la identificarea vizuală a fracțiilor simple folosind materiale concrete (piesele reprezentative sau imagini), pe când alții se ocupă cu rezolvarea problemelor practice legate de contextele zilnice. Toți au același scop – acela de a înțelege fracțiile – dar prin intermediul unor obiective adaptate nivelului lor de cunoștințelor și abilităților individuale. Nu este vorba despre renunțarea la standardele existente; este vorba mai degrabă despre recunoașterea faptului că elevii pot aveam nevoie de un abordare individualizată pentru a atinge același obiectiv.

Un aspect esențial al diferențierii este **flexibilitatea în evaluare**. Sarcinile nu trebuie să fie identice pentru toți pentru a fi echitabile. Învățământul nu ar trebui să se bazeze doar pe o abordare standardizată; un student cu dislexie ar putea fi evaluat prin intermediul unui test oral sau printr-o prezentare vizuală fără repercusiuni pentru greșelile ortografice, atunci când scopul evaluări este înțelegerea conceptelor și nu neapărat competenta scrisului.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Predarea diferențiată nu se bazează pe intuiție sau ghicire; este bazată pe planificare riguroasă a lecțiilor și pe o reflecție continuă asupra metodelor pedagogice utilizate și a colaborări cu colegii și părinții elevilor implicați în procesul de învățare. Profesorul monitorizează progresul elevilor în timp real și face ajustările necesare pe parcurs pentru a se asigura că fiecare elev beneficiază de o experiență educațională adaptată nevoilor sale individuale. Așa cum arată Tomlinson, un profesor care diferențiază este acela care „proiectează experiențe de învățare care se potrivesc elevului, nu îl forțează pe elev să se potrivească lecției".

În concluzie, diferențierea sarcinilor și obiectivelor reprezintă inima adaptării curriculare. Este o practică pedagogică care cere profesorului să privească dincolo de programa„standard" și să creeze un cadru de învățare **deschis, adaptabil și respectuos față de unicitatea fiecărui elev**. Astfel, incluziunea devine reală, nu doar declarativă.

4.2. Planuri de intervenție personalizată (PIP)

În centrul fiecărei abordări educaționale incluzive se află convingerea că învățarea este un proces personal profund și că școala are responsabilitatea de a se adapta individual fiecărui elev în parte. În acest context specific, Planul de Intervenție Personalizată (PIP) devine un instrument de lucru esențial pentru că pune în practică principii precum diferențiere educațională și individualizare a procesului de învățare cu echitate. PIP-ul depășește stadiul unui simplu document administrativ sau a uneia completări formale; el reprezintă reflectarea unei relații pedagogice consistente construită cu atenție și susținută între elev, persoana care predau, familie și ceilalți specialiști implicați.

Elaborarea unui plan personalizat de intervenție începe cu o etapă importantă și anume înțelegerea funcționări elevului în mod detaliat și complex. Acest lucru presupune ca profesorul să lucreze împreună cu o echipă multidisciplinară pentru mai mult decât doar colectarea informațiilor despre diagnostic sau performanțele academice ale elevului; acești profesioniști își propun să pătrundă în profunzime la nivel cognitiv, emoțional, relațional și comportamental al elevului. Astfel, ceea ce contează nu este doar *ce nu poate face copilul*, ci și **în ce condiții poate reuși**, care sunt factorii de mediu care îl sprijină sau îl blochează, ce îl motivează și cum reacționează la provocare. Literatura de specialitate subliniază importanța construirii unui Plan Individualizat de Învățare (PIP) pe baza unei înțelegerii contextuale a elevului respectiv. Potrivit lui Carol Ann Tomlinson, diferențierea autentică devine posibilă doar atunci când educatorul își asumă rolul activ de „designer al procesului educațional", nu doar de implementator al programelor predefinite.

Tomlinson subliniază că„un plan personalizat eficient este simultan flexibil și structurat: el se adaptează la nevoile elevului dar urmează un traseu clar de dezvoltare".

PIP-ul este, prin excelență, o punte între analiza nevoilor și acțiunea pedagogică. PIP-ul formulează obiective concrete, dar deschise, și include strategii educaționale care pot fi ajustate pe parcurs. În mod ideal, aceste obiective sunt formulate în termeni funcționali, comportamentali și evaluați prin indicatori de progres. De exemplu, nu se va nota vag „îmbunătățirea limbajului expresiv", ci se va urmări ca„în decurs de opt săptămâni, elevul să

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

formuleze propoziții simple de 3–5 cuvinte în 4 contexte diferite, cu sprijin minim vizual și verbal".

Un alt element definitoriu este faptul că intervenția personalizată trebuie să fie **integrată în activitatea obișnuită a clasei**. Aceasta este o condiție fundamentală pentru ca planul să nu devină un demers paralel, care izolează copilul, ci să fie parte din arhitectura didactică a întregului colectiv.

Concret, aceasta presupune ca profesorul să creeze un **mediu educațional diferențiat**, în care elevii învață aceleași concepte, dar în moduri diferite. Astfel, elevul inclus într-un PIP nu este scos din clasă pentru a învăța „altceva", ci este susținut să învețe „altfel", in modul in care el poate. Pentru aceasta, obiectivele planului sunt transpuse în activități de grup, individuale sau în perechi, în funcție de ritmul și nevoile elevului. Metodele de sprijin pot include: folosirea de suport vizual sau senzorial, oferirea de timpi suplimentari, sarcini fragmentate sau prezentate alternativ (prin imagini, obiecte, video), ajustări ale cerințelor de performanță sau de evaluare.

Un plan eficient presupune **implicarea reală a echipei**. Profesorul nu este singur în acest demers, ci colaborează cu psihologul școlar, logopedul, profesorul de sprijin, terapeutul ABA sau ocupațional, în funcție de profilul elevului. Dar poate cel mai important partener este părintele – sursa esențială de observație cotidiană, continuitate și motivație. Planul nu este valid fără acordul familiei și nu funcționează fără dialog constant.

De asemenea, în spiritul educației centrate pe elev, acolo unde vârsta și nivelul de dezvoltare permit, **copilul însuși trebuie implicat în formularea obiectivelor**. Această participare crește responsabilitatea, sentimentul de control și sensul învățării. Un elev care înțelege de ce și pentru ce învață, care își cunoaște planul, contribuie activ la reușita sa.

PIP-ul este, prin urmare, **o construcție pedagogică complexă**, care implică analiză, dialog, creativitate și etică. Nu există un model universal, ci o adaptare continuă la realitatea elevului. De aceea, planul trebuie **revizuit periodic**, monitorizat constant și ajustat în funcție de progresele, blocajele sau schimbările apărute. Evaluarea eficienței unui PIP nu se face doar prin bifarea unor obiective atinse, ci prin întrebări de profunzime: „Se simte elevul mai capabil?", „A crescut încrederea lui în sine?", „Este mai autonom?", „A reușit să se exprime mai bine, să colaboreze, să participe?"

4.3. Flexibilizarea metodelor de predare și evaluare

Într-o sală de clasă inclusivă, profesorul nu mai este doar transmițătorul unei programe rigide, ci devine arhitectul unui spațiu de învățare flexibil, adaptabil și sensibil la realitățile diverse ale fiecărui elev. In acest context, adaptarea metodelor de predare și evaluare nu reprezintă o alternativa, ci o necesitate pedagogică esențială, o condiție fundamentală pentru ca procesul de învățare să devina accesibil, echitabil și semnificativ pentru toți elevii orice caracteristici cognitive, emoționale sau sociale ar avea.

În domeniul pedagogiei incluzive, ideea de flexibilitate depășește simplul concept de adaptare tehnică și devine o formă a etici profesionale. A fi flexibil înseamnă să renunți la

abordările standardizate uniform și să examinezi mai atent structurile rigide ale evaluărilor standardizate pentru a recunoaște că elevii nu se potrivesc cu un singur model de învățare. Prin urmare, profesorul dedicat incluziunii adoptă o misiune mai largă: aceea de a crea medii diverse în care fiecare copil să poată-și dezvolta potențialul propriu.

Carol Ann Tomlinson subliniază în mod constant în lucrările sale că diferențierea eficientă a predării este imposibilă fără un grad crescut de flexibilitate. Profesorul este chemat să observe în timp real reacțiile elevilor, să ajusteze structura lecției, să modifice nivelul de solicitare cognitivă, să reconfigureze ritmul sau durata unei activități și să schimbe tipul de susținere oferită. Toate aceste intervenții nu semnalează o lipsă de control didactic, ci dimpotrivă, demonstrează o înaltă conștientizare profesională și o capacitate de a orchestra procesul educativ în acord cu realitățile clasei.

Una dintre cele mai frecvente manifestări ale flexibilizării în predare este **adaptarea modalității de prezentare a conținutului**. Profesorii incluzivi înțeleg că nu toți copiii învață ascultând o explicație verbală sau citind un text. Prin urmare, se utilizează o paletă largă de canale de transmitere a informației: vizual (imagini, diagrame, clipuri video), auditiv (înregistrări, discuții ghidate), tactil și kinestezic (manipulare, mișcare, simulări). De exemplu, într-o lecție despre ciclul apei, unii elevi pot învăța mai bine construind un model fizic, alții pot face o animație digitală sau pot povesti fenomenul într-o narațiune personalizată.

Flexibilitatea trebuie să se manifeste însă și la nivelul **structurii timpului și spațiului de învățare**. Într-o sală de clasă centrată pe incluziune, ritmul lecției nu este dictat exclusiv de programă, ci se ajustează în funcție de starea de disponibilitate a elevilor. Pauzele pot deveni strategii pedagogice, tranzițiile sunt gândite cu grijă, iar activitățile sunt temporizate nu pentru conformitate, ci pentru eficiență. De exemplu, un elev cu anxietate de performanță sau cu tulburări de procesare senzorială poate beneficia de un spațiu de lucru mai izolat, de activități desfășurate în colțuri liniștite sau de un timp prelungit pentru finalizarea sarcinilor.

În ceea ce privește **evaluarea**, flexibilitatea devine o adevărată declarație de intenție pedagogică. Profesorul incluziv înlocuiește paradigma evaluării uniforme, centrate exclusiv pe produsul final, cu o abordare **formativă, procesuală și funcțională**. Aceasta presupune nu doar să verifice ce a reținut elevul, ci să observe cum a ajuns acolo, ce strategii a folosit, ce dificultăți a întâmpinat și în ce măsură a reușit să le depășească. În acest mod, evaluarea devine o sursă de informație pentru ambele părți: profesorul ajustează predarea, iar elevul învață despre sine.

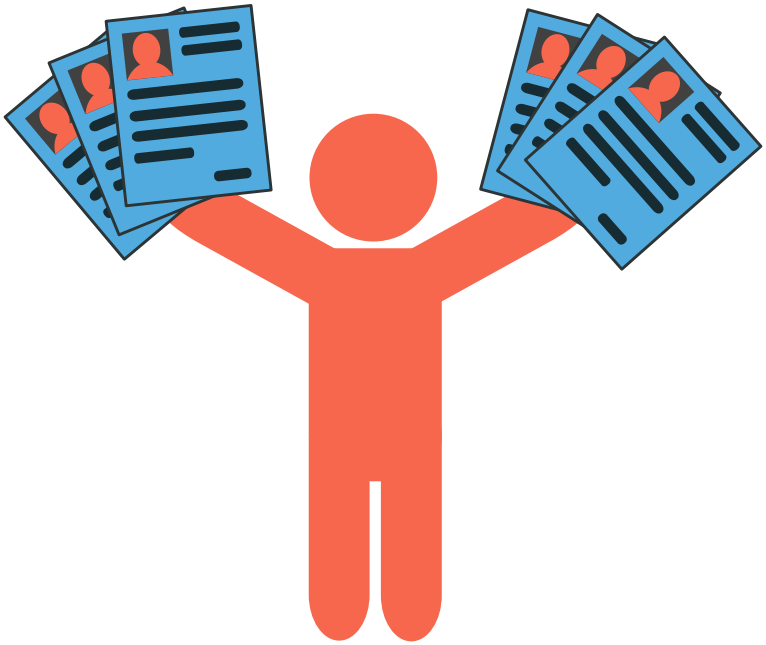
Diane Heacox propune o abordare extrem de practică în acest sens, prin introducerea conceptului de evaluare diferențiată ca **instrument pedagogic de reglare a procesului de învățare**, nu de ierarhizare a performanțelor. De exemplu, dacă obiectivul este înțelegerea cauzelor Revoluției Franceze, nu este necesar ca toți elevii să redacteze un eseu formal. Un elev cu dislexie poate fi evaluat printr-o hartă mentală, un altul printr-un podcast sau o prezentare video. Ceea ce contează este ca modalitatea de exprimare să permită acces real la obiectivul evaluat.

În plus, evaluarea flexibilă înseamnă și **individualizarea criteriilor de succes**. Elevii cu dificultăți semnificative nu trebuie comparați cu un standard abstract, ci cu propriul lor

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSȚINEM VALORILE ȘI PROMOVĂM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

progres. O astfel de abordare cere din partea profesorului o înaltă capacitate de observare și analiză, dar oferă în schimb un climat educațional în care eșecul nu este stigmatizant, ci parte a procesului de dezvoltare.

În concluzie, flexibilizarea metodelor de predare și evaluare reprezintă fundamentul practic al educației incluzive. Ea presupune o pedagogie atentă, curajoasă și angajată, capabilă să transforme diferențele într-o resursă și nu într-o limitare. Într-o astfel de școală, elevii nu sunt judecați după cât de bine se potrivesc unui model, ci sunt încurajați să crească, fiecare în propriul său ritm, cu propriile sale resurse, într-un mediu care le recunoaște potențialul și le respectă demnitatea.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 5:
Managementul clasei incluzive

5.1. Organizarea spațiului și rutinei în clasa incluzivă

5.2. Strategii pentru prevenirea și gestionarea comportamentelor dificile

5.3. Promovarea interacțiunilor sociale pozitive între elevi

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 5:
Managementul clasei incluzive

5.1. Organizarea spațiului și rutinei în clasa incluzivă

Un mediu inclusiv nu reprezintă doar un loc în care elevii diferiți sunt prezenți fizic; este o atmosferă construită pentru ca fiecare copil să se simtă parte din ea și să fie înțeles și sprijinit in mod real. În acest sens, **organizarea fizică a clasei** și **structura rutinei zilnice** nu sunt detalii logistice; ele formează baza participări reale. Însuși felul cum este amenajată clasa reprezintă o intervenție pedagogică.

A. Spațiul – mai mult decât mobilier

Într-o clasă incluzivă, spațiul este organizat pentru a răspunde diversității funcționale, senzoriale și relaționale a elevilor. Aceasta înseamnă:

- **Zone clar delimitate și etichetate**: elevii trebuie să știe unde se desfășoară diferite tipuri de activități. Un spațiu de „lucru independent", un „colț de calm", o „zonă senzorială", „spațiul pentru lucru în perechi" și „biblioteca" devin repere vizuale și afective în cadrul clasei.
  Exemplu: într-o clasă de clasa a III-a, în care învăța un băiețel cu TSA, profesorul a creat o zonă liniștită cu o cortină semitransparentă, o pătură grea și o cutie cu materiale tactile (mingi antistres, fidget toys, o pernă electrică încălzită). Copilul putea merge acolo cu un semnal vizual atunci când se simțea copleșit.
- **Mobilier adaptabil și flexibil**: mesele nu sunt fixe sau aliniate simetric. Sunt mobile, grupate în funcție de activitate. Există și mese individuale, scaune cu spătar moale, mingi de echilibru sau chiar covorașe pe podea pentru elevii care învață mai eficient prin mișcare sau în poziții alternative.
  Exemplu: într-o clasă cu trei elevi cu ADHD, profesoara a organizat activitățile de matematică în centre de învățare: „stația de probleme logice" (cu cuburi și sarcini tactile), „stația de calcul rapid" (cu cronometru și recompensă vizuală) și „stația de explicație" (unde elevii explicau rezolvarea între ei). Elevii se roteau la 10 minute, menținând ritmul și atenția activă.
- **Reducerea stimulilor inutili**: pereții nu sunt aglomerați. Materialele afișate sunt funcționale, nu ornamentale. Se folosesc culori calme, organizatoare grafice clare și puține afișe simultane. Pentru copiii cu hipersensibilitate vizuală sau dificultăți de concentrare, această organizare reduce supraîncărcarea senzorială.

B. Rutina – predictibilitate și reglare

Elevii care învață într-un cadru stabil, cu așteptări clare și ritualuri constante, dezvoltă un **sentiment de siguranță** care este esențial pentru învățare. Aceasta este valabil mai ales pentru copiii cu TSA, ADHD, anxietate sau dificultăți de reglare emoțională.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

- **Orarul vizual**: este afișat într-un loc vizibil pentru toți, dar poate fi adaptat individual. Include imagini, pictograme sau coduri de culoare care semnalizează fiecare activitate (ex: „Salutul dimineții", „Lecție nouă", „Pauză", „Joacă", „Activitate individuală", „Final de zi"). Se actualizează vizibil când se schimbă o activitate.
  Exemplu: pentru un copil cu anxietate generalizată, profesorul folosea un mini-orar personal cu pictograme pe arici textil, pe care elevul îl putea muta singur odată ce activitatea se încheia. Acest gest îi conferea control și anticipare.
- **Tranzițiile între activități**: sunt anunțate în avans, printr-un sunet blând sau o alertă vizuală (clepsidră, timer digital, melodie cunoscută). Profesorul enunță clar: „Peste 2 minute vom termina activitatea. Pregătește-te pentru mutarea în colțul de citit." Se oferă feedback pozitiv pentru tranziții reușite.
- **Rutine de început și de încheiere**: stabilirea unor rutine simbolice (ex: salutul de dimineață prin cântec, „jurnalul recunoștinței" la finalul zilei, o activitate preferată de relaxare) ajută la ancorarea emoțională și la coeziune socială.
- **Structura fiecărei sarcini**: se respectă regula celor 3 pași – început clar („Privește, acum începem"), desfășurare ghidată („Hai să facem împreună") și final semnalizat („Ai terminat! Uite cât ai lucrat!"). Această structură este vitală pentru copiii care nu recunosc natural când o activitate este completă.
- **Responsabilități de rutină**: atribuirea unor sarcini repetitive (șeful săptămânii, responsabil cu distribuirea materialelor, managerul de bibliotecă) oferă sens și poziționare în cadrul grupului.

C. Adaptări senzoriale și comportamentale

- **Spațiu pentru pauze senzoriale**: elevii pot avea acces la un loc special (cu semnal vizual sau cartelă personalizată), unde pot merge când se simt agitați, triști sau epuizați. Nu este un spațiu de pedeapsă, ci unul de autoreglare.
  Exemplu: în clasele cu elevi cu hiperactivitate, se folosesc semnale codificate (ex: carton verde: „vreau o pauză", carton roșu: „am nevoie de liniște") care permit elevilor să comunice starea fără a întrerupe lecția.
- **Obiecte de liniștire și reglare**: cutii cu mingi tactile, plastilină, greutăți de umăr, perne senzoriale sau mape de stimulare auditivă (căști, perne cu vibrație) sunt accesibile fără a atrage atenția negativă asupra utilizării lor.
- **Flexibilitate în așezare**: elevii pot lucra pe bănci, jos pe perne, la mese în picioare sau la birouri individuale cu separatoare, în funcție de sarcină și de capacitatea de concentrare. Unii pot prefera spații retrase, alții apropiere socială.

În concluzie, spațiul și rutina nu sunt neutre. Ele pot susține învățarea sau o pot sabota. Într-o clasă incluzivă, profesorul nu este doar un facilitator de conținut, ci un **designer de medii de învățare**, capabil să construiască prin alegeri spațiale și temporale un cadru în care fiecare copil să se simtă pregătit să învețe, să participe și să aparțină.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

5.2. Strategii pentru prevenirea și gestionarea comportamentelor dificile

În orice context educațional, comportamentele dificile ale elevilor nu apar în vid. Ele sunt expresii ale unor nevoi neîmplinite, ale unor mecanisme insuficient dezvoltate de reglare emoțională, ale unor dificultăți de comunicare sau ale unor medii educaționale care nu se adaptează suficient. Într-o clasă incluzivă, **gestionarea comportamentului nu trebuie privită ca un set de măsuri punitive**, ci ca o formă complexă de sprijin și reglare în context.

A. Prevenția prin designul mediului educațional

Cea mai eficientă strategie de gestionare a comportamentelor dificile este prevenirea lor printr-un **design pedagogic predictibil, accesibil și empatic**. În practică, acest lucru presupune:

- **Claritatea regulilor** – stabilirea împreună cu elevii a unui set de reguli pozitive, formulate afirmativ („Folosim cuvinte blânde" în loc de „Nu țipa!"), afișate vizual și modelate constant.
  Exemplu: în clasa a II-a, regula „Ne păstrăm spațiul personal" a fost ilustrată printr-o scenetă jucată de copii, afișată pe un panou vizual și repetată în fiecare dimineață timp de 2 săptămâni.
- **Structurarea activităților** – fiecare lecție are un început clar, o etapă de desfășurare ghidată și un final recunoscut. Această organizare reduce anxietatea, neînțelegerile și impulsivitatea. **Exemplu**: pentru un elev cu ADHD care se ridica frecvent în timpul activităților, profesorul a introdus un „scaun activ" (minge de echilibru), o cronologie vizuală cu 3 pași (începe, continuă, încheie) și un semnal luminos care indica momentul de tranziție.
- **Anticiparea tranzițiilor** – anunțarea cu câteva minute înainte a schimbării de activitate, oferirea unei ancore vizuale (timer, clepsidră, melodie) și încurajarea autoreglării prin întrebări precum: „Cum te pregătești pentru următorul pas?"
- **Acces la autoreglare** – spații și strategii de calmare la îndemână (colț de liniște, cutii senzoriale, respirație ghidată, „pașaport de pauză") sunt disponibile pentru a reduce comportamentele distructive.

B. Înțelegerea funcției comportamentului

Un comportament dificil are întotdeauna o **funcție**, chiar dacă aceasta nu este evidentă la suprafață. Conform principiilor analizei funcționale, comportamentele problematice servesc adesea următoarelor scopuri:

- Obținerea atenției (de la adult sau colegi);
- Evitarea unei sarcini percepute ca frustrantă;
- Auto stimulare senzorială;
- Accesul la un obiect sau activitate dorită.

Exemplu: un copil cu TSA începe să țipe în timpul activității de scris. Observând contextul, profesorul realizează că țipătul apare doar în prezența creionului și a hârtiei. După o scurtă

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

evaluare funcțională, se descoperă că elevul prezintă hipersensibilitate tactilă și disconfort motor fin – comportamentul era o formă de evitare. Soluția a fost introducerea scrisului pe tabletă, urmat de exerciții de integrare senzorială.

Gestionarea eficientă presupune intervenția pe funcție, nu pe formă. Dacă intervenim doar asupra manifestării comportamentale (de ex., „nu mai țipa!"), fără să înțelegem de ce se produce, riscăm să o suprimăm temporar, dar nu să o rezolvăm.

C. Strategii pozitive de intervenție

Conform lui Diane Heacox, profesorul incluziv creează „scenarii de succes pentru toți copiii", oferind reguli clare, încurajări sincere, întăriri funcționale și structură predictibilă. Printre strategiile eficiente se numără:

- **Întărirea comportamentelor dorite**: se întărește ceea ce se dorește să se repete. Elevul care cere o pauză în loc să plece din clasă primește recunoaștere: „Îți mulțumesc că ai cerut pauză! A fost un gest matur."
- **Modelarea prin colegi**: copiii cu comportamente pozitive pot fi parteneri pentru cei cu dificultăți, în perechi de învățare sau proiecte comune. Profesorul alege intenționat perechi funcționale și creează contexte de succes reciproc.
- **Economia de jetoane**: sistemul de recompensare vizibil, cu obiective clare (ex: „la 5 puncte obții pauză cu jucăria preferată"), oferă motivație externă care poate fi interiorizată treptat.
- **Redirecționarea blândă**: în loc de confruntare directă, profesorul poate redirecționa comportamentul cu un ton calm: „Observ că ești agitat. Vrei să lucrezi pe covor sau să iei 2 minute în colțul tău de liniște?"
- **Scenarii sociale și joc de rol**: pentru elevii care au dificultăți în recunoașterea regulilor sociale sau în reglarea emoțiilor (TSA, ADHD, anxietate), se folosesc povești sociale, dramatizări și jocuri de exersare a răspunsurilor potrivite.

D. Consecvență și predictibilitate

Un aspect esențial în prevenirea escaladării comportamentelor este **consecvența răspunsului adultului**. Aceasta înseamnă:

- Răspunsuri echilibrate și previzibile („Când ridici vocea, eu îți ofer timp. Când ești pregătit, te ascult.");
- Evitarea umilirii publice sau a confruntărilor în fața clasei;
- Claritatea consecințelor („Dacă alegi să arunci materialele, alegi și o pauză de 3 minute pentru regrupare.");
- Comunicarea constantă cu părinții și specialiștii pentru coerență între medii.

Concluzie

Gestionarea comportamentului într-o clasă incluzivă nu este o luptă de putere, ci un exercițiu de relație, observație și pedagogie. Profesorul incluziv nu pedepsește

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

comportamentele dificile, ci le investighează, le înțelege și creează condiții în care ele nu mai sunt necesare. Prin claritate, empatie, structură și colaborare, el transformă clasa într-un spațiu în care reglarea emoțională este nu doar posibilă, ci învățată, exersată și susținută activ.

5.3. Promovarea interacțiunilor sociale pozitive între elevi

Într-o clasă incluzivă, învățarea nu este un proces izolat, ci o experiență relațională. Dezvoltarea competențelor academice este strâns legată de calitatea relațiilor sociale dintre elevi, iar pentru mulți copii cu cerințe educaționale speciale, **accesul la interacțiuni pozitive cu colegii este la fel de important ca sprijinul didactic**. A promova aceste interacțiuni nu este o activitate „în plus", ci o responsabilitate curriculară esențială.

A. Crearea unui climat de apartenență

Primul pas pentru încurajarea interacțiunii este **construirea unui mediu în care fiecare copil se simte valorizat, sigur și acceptat**. Aceasta presupune ca profesorul să cultive intenționat un climat de incluziune afectivă: se folosesc formule de salut personalizat, se acordă atenție debutului fiecărei zile, se oferă timp pentru exprimarea stărilor emoționale (ex: cercul de dimineață, „termometrul emoțional"), iar diferențele sunt discutate cu naturalețe și respect.

Exemplu: într-o clasă de clasa a IV-a, în care învață o fetiță cu TSA nonverbal, profesorul a prezentat o poveste socială despre comunicarea alternativă și a creat un „dicționar al clasei" cu simbolurile PECS pe care le folosea eleva. Colegii au fost învățați cum să interacționeze cu ea, iar în câteva săptămâni, fetița era invitată să se joace, iar colegii îi citeau pictogramele.

B. Gruparea strategică a elevilor

Un instrument pedagogic puternic este **gruparea intenționată a elevilor**, nu doar pentru a facilita învățarea academică, ci și pentru a modela și consolida relații sociale sănătoase. Grupurile de lucru, perechile de învățare sau echipele de proiect trebuie să fie alese cu grijă, ținând cont de abilitățile sociale, de toleranța la frustrare și de complementaritatea stilurilor de interacțiune.

Exemplu: într-un exercițiu de scriere creativă, profesorul a format perechi în care fiecare elev cu dificultăți de exprimare orală era asociat cu un coleg care avea răbdare, claritate în exprimare și empatie. Scopul nu era doar produsul scris, ci și procesul de colaborare. Copilul cu dificultăți era valorizat ca „ideator", iar colegul ca „scriitor".

Este important ca aceste parteneriate să fie **rotative** și explicite, pentru a evita etichetarea (ex: „mereu lucrez cu copilul care are nevoie de ajutor"). Se poate introduce conceptul de „echipe de învățare colaborativă", în care fiecare elev are un rol: „prezentator", „întrebător", „notator", „verificator de reguli". Această distribuție egalizează puterea și responsabilitatea.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

C. Activități planificate pentru dezvoltarea abilităților sociale

Pentru mulți elevi neurodivergenți, abilitățile sociale nu se dezvoltă spontan, ci trebuie **predate explicit**, modelate și exersate în contexte sigure. Astfel, activitățile de învățare socială trebuie integrate în rutina zilnică, nu tratate ca momente „ocazionale".

- Se folosesc **scenarii sociale**, jocuri de rol, povești cu finaluri multiple și discuții ghidate despre emoții, reguli de conversație, exprimarea dezacordului sau rezolvarea de conflicte.
- În cadrul proiectelor interdisciplinare, se pun accent pe **procesul de colaborare**: cum s-a negociat o decizie, cum s-a ajuns la un compromis, cine a oferit ajutor și cum a fost primit.
- Exemplu: în cadrul unei lecții de geografie, elevii au lucrat în echipe pentru a construi „o insulă ideală". Dincolo de geografie, sarcina ascundea obiective sociale: stabilirea unui lider, împărțirea responsabilităților, exprimarea opiniei în mod respectuos, ascultarea activă. Profesorul a observat și a notat comportamente sociale funcționale, pe care apoi le-a validat public.

D. Integrarea sprijinului pentru elevii cu dificultăți sociale

Pentru elevii care au dificultăți evidente în interacțiune – copii cu TSA, cu anxietate socială, cu tulburări de atașament sau cu istoric de respingere – profesorul trebuie să creeze contexte **cu risc social scăzut**, unde aceștia pot exersa abilități într-un mediu protejat.

- Se pot crea **cluburi de conversație**, activități de tip „partener de pauză", sarcini în care copilul este gazdă sau lider al unei activități preferate (ex: joc de construcție, atelier creativ).
- Este esențial ca aceste activități să fie precedate de pregătire individuală: se explică regulile, se fac repetiții, se oferă opțiuni pentru retragere în caz de supraîncărcare.
- Exemplu: pentru un copil care refuza interacțiunea cu colegii, logopedul și profesorul au construit o strategie în trei pași: 1) pregătirea în sesiuni individuale, 2) exersare cu un coleg ales de copil, 3) integrarea treptată în jocuri de grup ghidate. După 4 săptămâni, copilul saluta singur și se alătura spontan unui grup de joacă.

E. **Exersarea empatiei și valorizarea diversității**

Unul dintre obiectivele implicite ale unei clase incluzive este formarea unei culturi relaționale în care diferențele sunt recunoscute și celebrate, nu tolerate cu resemnare. Profesorul poate integra:

- Lecturi cu personaje diverse și discuții despre identitate;
- Zile tematice („ziua talentelor ascunse", „ziua în care învățăm altfel");
- Activități de tip „Ce pot învăța de la tine?" în care copiii cu abilități speciale sunt experți (ex: un copil cu autism pasionat de astronomie a fost invitat să țină o mini-prezentare colegilor).

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 6:
Strategii didactice incluzive

6.1. Învățarea prin cooperare

6.2. Învățarea multisenzorială

6.3. Utilizarea TIC în educația incluzivă

6.4. Scaffolding și modelare

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 6:
Strategii didactice incluzive

Implementarea unei educații incluzive autentice presupune nu doar aranjări de spațiu sau evaluare, ci o regândire a **modului în care se predă**. Strategiile didactice incluzive sunt acele metode de predare care iau în considerare diferențele dintre elevii prezenți în clasă – diferențe care pot fi cognitive, senzoriale, sociale, culturale și ca stil de învățare – și creează condiții reale pentru ca toți elevii să poată participa, să înțeleagă și să își atingă potențialul. Ele presupun planificare flexibilă, adaptabilitate și o bună cunoaștere a fiecărui elev.

6.1. Învățarea prin cooperare

Într-o clasă incluzivă, învățarea nu se desfășoară izolat, ci se construiește prin interacțiuni constante – între elevi, între elev și cadrul didactic, între stiluri de gândire și perspective diverse. Una dintre cele mai eficiente modalități de a susține acest proces este învățarea prin cooperare. Mai mult decât un simplu „lucru în grup", aceasta implică o structurare clară a activităților, în care fiecare elev are un rol bine definit, contribuie activ la realizarea unui obiectiv comun și are ocazia să învețe alături de ceilalți, oferind și primind sprijin. Prin această abordare, se îmbină armonios obiectivele cognitive cu cele sociale și emoționale, contribuind la formarea unei comunități de învățare autentice.

A. Fundamentul pedagogic al învățării cooperative

În centrul învățării prin cooperare stă ideea de interdependență pozitivă: succesul nu aparține unui singur elev, ci întregului grup. Fiecare membru contribuie cu punctele sale forte la atingerea unui scop comun și are o responsabilitate specifică, care nu poate fi transferată altcuiva. Această viziune este susținută și de Carol Ann Tomlinson, care subliniază că „într-o clasă diferențiată, elevii învață să vadă diversitatea ca pe o resursă a grupului, nu ca pe un obstacol în calea progresului."

Învățarea prin cooperare se dovedește a fi o metodă eficientă nu doar pentru elevii tipici, ci mai ales pentru cei cu cerințe educaționale speciale – copii cu tulburări din spectrul autist, ADHD, dificultăți de învățare, anxietate socială sau întârzieri în dezvoltarea limbajului. Pentru aceștia, activitățile de grup oferă mai mult decât ocazii de învățare academică: ele devin contexte sociale în care pot exersa comunicarea funcțională, ascultarea activă, negocierea și, mai ales, acceptarea diferențelor.

B. Structura unei activități cooperative

Pentru ca învățarea prin cooperare să funcționeze cu adevărat într-o clasă incluzivă, este esențial ca activitățile să fie bine structurate, nu lăsate la voia întâmplării. Cercetările din domeniul educațional identifică cinci condiții esențiale care trebuie respectate pentru ca această metodă să dea rezultate:

1. **Interdependența pozitivă** – toți elevii lucrează împreună pentru a atinge un scop comun, știind că succesul depinde de efortul fiecăruia.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSȚINEM VALORILE ȘI PROMOVĂM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

2. **Responsabilitatea individuală** – fiecare copil are o sarcină clară și este conștient că aportul său contează.
3. **Interacțiunea directă** – elevii discută între ei, își exprimă ideile, se corectează și se sprijină reciproc.
4. **Dezvoltarea competențelor sociale** – învățarea nu este doar cognitivă, ci implică abilități precum cooperarea, negocierea și rezolvarea conflictelor.
5. **Reflecția asupra procesului** – la finalul activității, grupul analizează cum a colaborat și ce poate face mai bine data viitoare.

Un exemplu concret: în cadrul unei lecții de științe despre „Lanțul trofic", profesorul împarte clasa în echipe de câte patru elevi. Fiecăruia i se atribuie un rol: „cititorul" parcurge textul informativ, „scriitorul" notează ideile principale, „ilustratorul" desenează schema lanțului trofic, iar „prezentatorul" expune concluziile în fața colegilor. Elevul cu TSA, care are o pasiune deosebită pentru animale, este desemnat „expertul biolog" – el aduce informații suplimentare despre speciile discutate. În acest mod, copilul este valorizat și integrat natural, printr-o contribuție reală care pune în lumină interesele și punctele lui forte.

C. Adaptarea activităților cooperative pentru elevii cu CES

Pentru ca elevii cu cerințe educaționale speciale să fie incluși cu sens în activitățile de grup, este important ca adaptările făcute de cadrul didactic să fie funcționale, nu doar simbolice. Mai precis, adaptările trebuie să permită participarea autentică, respectând nivelul de dezvoltare al fiecărui copil și susținând implicarea activă.

Câteva direcții de lucru utile în practică:

- **Roluri flexibile** – Copiii care întâmpină dificultăți în scriere pot primi sarcini adaptate: desenator, coordonator verbal, observator sau verificator vizual. Important este ca rolul să aibă valoare în cadrul echipei și să pună în lumină punctele forte ale copilului.
- **Sprijin vizual și rutine clare** – Pentru a reduce anxietatea și a facilita înțelegerea, se pot folosi fișe de rol, pictograme care explică pașii activității și semnale nonverbale (de exemplu, un simbol pentru „am nevoie de ajutor").
- **Grupuri echilibrate** – Profesorul va crea echipe în care elevii să se completeze și să se sprijine reciproc, evitând atât supraîncărcarea colegilor empatici, cât și riscul ca unii elevi să domine întreaga activitate.
- **Modelare înainte de activitate** – Comportamentele sociale implicite trebuie exersate în prealabil: cum să ceri ajutor, cum să-ți exprimi dezacordul politicos, cum să aștepți rândul să vorbești.

Exemplu practic:

Pentru un copil cu anxietate socială care evita orice formă de lucru în grup, profesorul a construit un parcurs gradual. Într-o primă etapă, copilul doar asculta activitatea în pereche. Apoi, a fost încurajat să spună un singur cuvânt. Ulterior, a devenit „responsabilul cu materialele" pentru echipă. După câteva săptămâni, a reușit să conducă o activitate la un atelier, cu încredere și bucurie.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

D. Beneficiile învățării prin cooperare

Studiile din domeniul educației arată constant că elevii care participă frecvent la activități de tip cooperativ nu doar că învață mai bine, ci și se dezvoltă ca persoane.

Printre beneficiile cele mai relevante se numără:

- **Dezvoltarea competențelor sociale și emoționale** – Copiii devin mai empatici, capătă încredere în sine și învață să tolereze mai bine frustrarea sau diferențele de opinie.
- **Diversificarea stilurilor de învățare** – Explicarea unei idei către colegi ajută la consolidarea propriei înțelegeri, iar copiii învață unii de la alții prin observație și colaborare.
- **Atitudini mai pozitive față de școală** – Participarea activă în grup scade riscul izolării sociale, crește motivația și consolidează sentimentul de apartenență.
- **Progrese academice vizibile** – Elevii cu dificultăți moderate beneficiază de sprijinul natural al grupului, reușind adesea să înregistreze îmbunătățiri semnificative în ritmul propriu.

E. Exemple aplicate în contexte curriculare

Învățarea prin cooperare prinde contur concret în activitățile zilnice din clasă, indiferent de disciplină. Când este adaptată cu grijă, această metodă oferă tuturor copiilor – inclusiv celor cu nevoi speciale – un loc activ și un sens în ceea ce fac.

- La limba română, elevii pot construi împreună o poveste. Fiecare copil contribuie cu o parte: începutul, conflictul, deznodământul, titlul. Cei care au dificultăți în exprimarea orală pot desena scena lor sau pot alege personajele.
- La matematică, se pot crea „echipe de experți". Fiecare elev rezolvă un anumit tip de exercițiu – adunări, scăderi, probleme logice – iar la final, echipa compune un quiz pe care îl propune colegilor.
- La arte, elevii lucrează la o creație comună: un colaj cu mesaje pozitive. Fiecare copil contribuie după posibilitățile și interesele lui – unii scriu, alții aleg culorile, decupează, lipesc sau vin cu idei pentru titlu.
- La dezvoltare personală, se pot organiza jocuri de rol: „Cum sprijin un coleg trist?", „Cum primesc un refuz fără supărare?". Activitatea se desfășoară în perechi sau grupuri mici, urmată de o discuție deschisă în care copiii reflectează la ce au simțit și învățat.

Învățarea prin cooperare nu este doar o metodă didactică – este o alegere de a construi o comunitate în care fiecare copil contează. Într-o clasă incluzivă, a lucra împreună nu înseamnă doar a împărți sarcini, ci a împărtăși idei, a oferi sprijin și a învăța unii de la alții, cu răbdare și încredere.

Rolul profesorului este esențial – el devine un artizan al relațiilor, un ghid care creează spații de interacțiune semnificativă. Când fiecărui copil i se oferă un rol autentic, când vocea fiecăruia este ascultată și valorizată, învățarea devine profundă. Iar clasa – oricât de diversă ar fi – devine un loc în care se cresc nu doar competențe, ci și oameni.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

6.2. Învățarea multisenzorială

Învățarea multisenzorială – punți între minte, simțuri și învățare autentică

Învățarea multisenzorială joacă un rol esențial în cadrul pedagogiei incluzive. Ea creează oportunități reale pentru ca toți elevii, indiferent de stilul lor de învățare sau de eventualele dificultăți, să aibă acces la conținutul școlar. Această abordare presupune activarea simultană sau alternativă a mai multor canale senzoriale – vizual, auditiv, tactil, kinestezic – în cadrul unei activități educaționale. În spatele acestei metode stă convingerea că învățarea este mai profundă, mai durabilă și mai relevantă atunci când elevul se implică activ, simte, experimentează și face conexiuni multiple cu realitatea.

Carol Ann Tomlinson, un nume de referință în educația diferențiată, spune că„diferențierea reală începe atunci când profesorul se întreabă: cum pot face această lecție accesibilă pentru un copil care nu învață în mod tradițional?”. În foarte multe cazuri, răspunsul este: prin activare multisenzorială.

A. De ce funcționează învățarea multisenzorială?

Punctul de plecare este simplu: cu cât implicăm mai multe simțuri în procesul de învățare, cu atât creierul formează conexiuni mai solide. De exemplu, când un elev aude un cuvânt, îl vede scris, îl scrie sau îl modelează cu plastilină și îl rostește, el activează mai multe arii cerebrale. Acest tip de învățare „completă” ajută la înțelegerea profundă și la fixarea pe termen lung.

Această strategie aduce beneficii reale pentru:

- **Elevii cu dificultăți de procesare auditivă sau dislexie**, care învață mai bine prin sprijin vizual și tactil;
- **Elevii cu ADHD sau probleme de atenție**, care se pot concentra mai bine când activitatea implică mișcare sau manipulare;
- **Elevii cu dificultăți nonverbale**, care înțeleg mai clar conceptele atunci când le explorează prin obiecte;
- **Elevii tipici**, care pot aprofunda învățarea și o pot ancora mai bine în realitate.

B. Cum proiectăm lecții multisenzoriale?

Un profesor incluziv își propune ca, pe parcursul lecției, fiecare copil să poată învăța „pe limba lui”. Nu este necesar ca fiecare activitate să implice toate simțurile, ci ca, în ansamblu, elevii să aibă acces la informație în mai multe moduri.

Cele mai frecvente canale folosite în clasă sunt:

- **Vizual** – diagrame, imagini, coduri de culoare, filme, pictograme;
- **Auditiv** – lectură cu voce tare, muzică, rime, discuții, cântece;
- **Tactil** – materiale cu texturi, litere sau cifre tactile, cartonașe, desen în nisip;
- **Kinestezic** – mișcare, jocuri de rol, mimă, dans, construcții.

După cum afirmă Heacox, elevii „își dezvoltă competențele în ritmul propriu atunci când informația este prezentată într-un mod care are sens pentru creierul lor". Tocmai această adaptare face ca învățarea să devină eficientă pentru toți.

C. Exemple din practică: învățare multisenzorială în diverse materii

1. **Limba română**

- La învățarea literelor, copiii pot trasa literele în nisip colorat, le pot modela din plastilină, le pot spune cu voce tare și le pot căuta în cuvinte din jurul lor.
- În înțelegerea unei povești, clasa poate crea o mică scenă de teatru cu păpuși, desena firul narativ și asocia fiecare moment cu un sunet sau o melodie.

2. **Matematică**

- Pentru adunări și scăderi, se pot folosi boabe de fasole, cuburi colorate, pași pe podea (un pas = o unitate) și culori distincte pentru grupuri de 5 sau 10.
- La geometrie, copiii decupează forme, le construiesc din bețe sau identifică obiecte din clasă cu forme asemănătoare.

3. **Științe**

- La lecțiile despre simțuri, elevii explorează obiecte cu ochii închiși, apoi descriu ce au mirosit, atins sau auzit.
- Pentru stările materiei, se observă gheața, apa și vaporii – se ating, se miros și se discută transformările.

4. **Arte**

- Se lucrează cu materiale variate – sfoară, nisip, folie de aluminiu – și se modelează forme în ritmul muzicii. Copiii pot picta cu degetele, bureți sau chiar cu ochii închiși, ghidați doar de sunet.

5. **Limbi străine**

- Cuvintele noi se învață prin mimă (ex: run, jump), se asociază cu imagini pe flashcard-uri și se exersează prin cântece sau jocuri interactive precum „Simon says".

D. Strategii pentru elevii cu dificultăți specifice

Pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, învățarea multisenzorială nu este doar o metodă eficientă, ci adesea singura cale prin care aceștia pot accesa cu adevărat conținutul școlar. Tocmai de aceea, activitățile trebuie gândite cu grijă, ținând cont de nevoile concrete ale fiecărui copil.

- În cazul copiilor cu TSA, este important ca activitățile să fie structurate în pași vizibili și predictibili. Pentru a evita suprastimularea, se recomandă lucrul pe un singur canal senzorial la un moment dat. De exemplu: „Acum atingem. Apoi ascultăm."
- Pentru copiii cu dislexie, literele tactile, fonturile clare și combinația între imagine, sunet și gest sprijină recunoașterea și învățarea cuvintelor.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

- Elevii cu ADHD au nevoie de sarcini dinamice, scurte, care implică mișcare și manipulare, dar și de pauze senzoriale integrate în lecție.
- Copiii cu deficiențe de vedere pot beneficia de materiale în relief, de explorare tactilă și de sunete care însoțesc conceptele.
- Pentru cei cu întârziere în dezvoltarea limbajului, obiectele reale, suportul vizual (pictograme) și modelarea verbală însoțită de gesturi sunt esențiale.

Exemplu practic:

Un băiat din clasa a II-a, diagnosticat cu dislexie, a învățat un set de zece cuvinte – precum „casă", „masă", „pasăre" – printr-o combinație de pictograme, litere tactile, cântece și jocuri de asociere. După trei săptămâni, reușea să le scrie corect, cu încredere și fără anxietate.

E. Evaluarea învățării multisenzoriale

Evaluarea nu ar trebui să fie o ruptură de procesul de predare, ci o continuare firească a modului în care elevul a fost sprijinit să învețe. În loc de formule rigide precum „scrie 10 rânduri", putem deschide porțile către forme de exprimare mai accesibile și mai autentice.

Câteva alternative posibile:

- Desene explicative care redau ideea lecției;
- Modele construite din materiale simple;
- Prezentări orale însoțite de imagini sau obiecte;
- Povestiri personale despre cum a învățat;
- Înregistrări audio sau video care reflectă înțelegerea.

Acest tip de evaluare nu doar că măsoară cunoștințele, dar respectă și diversitatea modurilor în care copiii pot arăta ce știu, ce au înțeles și ce pot aplica.

Concluzie

Învățarea multisenzorială nu este o opțiune de rezervă sau o inovație decorativă. Este o nevoie reală într-o școală care dorește să includă, nu doar să uniformizeze. Ea face trecerea de la predare abstractă la experiență concretă, de la informație livrată la cunoaștere construită împreună cu copilul.

Un profesor incluziv nu se mulțumește să întrebe „Ce am predat?", ci se întreabă sincer: „Prin câte porți senzoriale a ajuns cunoașterea la copilul din fața mea?" Cu cât aceste porți sunt mai multe, mai clare și mai bine potrivite fiecărui copil, cu atât șansele ca el să înțeleagă, să păstreze și să reușească cresc.

Aceasta este miza: nu doar să învățăm, ci să învățăm în cât mai multe feluri – pentru cât mai mulți copii.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

6.3. Utilizarea TIC în educația incluzivă

Tehnologii de asistență și aplicații utile în sprijinul incluziunii

Într-o clasă incluzivă, tehnologia devine mai mult decât un instrument modern – devine o punte între potențial și acces. Folosită cu sens și intenție, tehnologia poate transforma barierele de învățare în căi de exprimare, participare și reușită pentru toți elevii, indiferent de provocările lor.

Nu vorbim doar despre tablete sau laptopuri, ci despre soluții adaptate: aplicații, dispozitive și platforme care sprijină copiii să învețe în ritmul și în stilul lor. Aici, tehnologia nu înlocuiește profesorul, ci îl susține să ajungă mai aproape de fiecare copil.

A. Rolul TIC în susținerea incluziunii

Tehnologiile digitale bine alese pot extinde oportunitățile de învățare, mai ales acolo unde metodele tradiționale devin rigide sau inaccesibile. Ele oferă alternative autentice și funcționale:

- Copiii care nu pot scrie pot dicta și transforma vocea în text;
- Cei care nu pot citi pot asculta textele cu ajutorul unei sinteze vocale;
- Cei care nu se pot exprima verbal pot folosi aplicații de comunicare augmentativă;
- Elevii care nu pot urmări un discurs pot accesa informația vizual, prin imagini sau scheme animate.

Exemplu:

Un elev cu dificultăți severe de exprimare orală a participat cu entuziasm la lecțiile de istorie folosind două aplicații: Voice Dream Reader (pentru ascultarea textelor) și Book Creator (unde și- a construit propriul rezumat digital, cu imagini și înregistrări vocale). Astfel, și-a spus „povestea" în modul în care o putea face.

B. Tehnologii de asistență – exemple funcționale

1. **Text-to-Speech (TTS)** – transformă textul în voce, sprijinind elevii cu dislexie, deficiențe vizuale sau dificultăți de atenție.
   Exemple: Voice Dream Reader
2. **Speech-to-Text (STT)** – convertește vocea în text, util pentru elevii cu tulburări motorii sau dificultăți de scriere.
   Exemple: Google Dictation
3. **Aplicații de comunicare augmentativă (AAC)** – facilitează exprimarea pentru copiii nonverbali sau cu TSA.
   Exemple: Avaz, Proloquo2Go, LetMeTalk, JABtalk.
4. **Cititoare de ecran și lupă digitală** – indispensabile pentru elevii cu deficiențe de vedere.
   Exemple: NVDA, VoiceOver, ZoomText, ChromeVox.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

C. Aplicații educaționale utile în predare

Pe lângă tehnologiile dedicate, există o serie de aplicații care, integrate cu inteligență în lecții, sprijină învățarea diferențiată:

- **Wordwall, Quizizz** – încurajează implicarea prin joc și oferă feedback vizual și auditiv;
- **Book Creator** – o platformă ideală pentru ca elevii să își exprime ideile în moduri diverse – prin text, imagine și voce;
- **Padlet** – un spațiu colaborativ unde fiecare elev poate contribui în ritmul lui;
- **Educreations, Explain Everything** – excelente pentru a crea explicații vizuale interactive;
- **Quiver** – adaugă realitate augmentată în desen, stimulând învățarea multisenzorială.

Exemplu:

O elevă cu anxietate socială și-a prezentat un proiect de științe printr-un video colaj realizat în Canva. Nu a fost nevoie să vorbească în fața clasei – mesajul ei a ajuns clar și emoționant. Profesorul a validat alegerea, iar colegii au apreciat forma creativă.

Concluzie

Tehnologia, atunci când este aleasă cu empatie și gândire pedagogică, devine o extensie a vocii, a minții și a dorinței de a învăța a fiecărui copil. Într-o școală incluzivă, TIC nu înseamnă „un plus" – ci o condiție esențială pentru echitate și demnitate.

Profesorul devine un facilitator al accesului, iar elevii – indiferent de limitări – au șansa să se exprime, să învețe și să strălucească în felul lor. Tehnologia nu este un lux. Este cheia care deschide uși ce altfel ar rămâne închise.

D. Rolul profesorului în alegerea și integrarea TIC

Profesorul este cel care **traduce tehnologia în învățare funcțională**. Pentru aceasta, trebuie să:

- **aleagă aplicații relevante** pentru nevoile concrete ale elevilor;
- **instruiască elevii în utilizarea funcțională** (nu doar „deschide aplicația", ci „uite cum te ajută să spui ce gândești");
- **monitorizeze eficiența** – observă dacă aplicația susține învățarea sau o înlocuiește artificial;
- **colaboreze cu părinții** – pentru a asigura continuitatea în utilizarea aplicației și acasă;
- **creeze contexte reale de integrare** – ex: temă în format audio pentru elevii cu dificultăți de scriere, prezentare vizuală pentru cei cu tulburări de limbaj, întrebări video pentru elevii nonverbali.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

E. Etica și limitele utilizării TIC

Tehnologia nu este un substitut pentru relație, ci **un pod către interacțiune**. Este esențial ca elevul să nu devină dependent de ecran, ci să fie ghidat în a folosi tehnologia ca **sprijin adaptativ**, nu ca izolare.

- **TIC-ul nu înlocuiește predarea**, ci o susține.
- **Aplicația nu e obiectivul**, ci mijlocul prin care se atinge obiectivul (de ex., înțelegerea unui text, exprimarea unei idei, rezolvarea unei probleme).
- **Nu orice noutate tehnologică este relevantă** – profesorul trebuie să evalueze constant utilitatea pedagogică.

Concluzie

Tehnologia, în mâinile unui profesor incluziv și informat, devine **o extensie a pedagogiei**, o punte între ceea ce elevul este și ceea ce poate deveni. TIC-ul nu este „doar pentru elevii cu dizabilități", ci este pentru fiecare copil care are nevoie, într-un anumit moment, de o altă cale de exprimare, înțelegere sau conectare. Într-o școală incluzivă, **tehnologia devine limbaj, autonomie și demnitate**.

6.4. Scaffolding și modelare

Într-o clasă incluzivă, în care elevii au niveluri de dezvoltare diferite, stiluri variate de învățare și dificultăți în zone specifice ale dezvoltării, **simpla prezentare a unei sarcini nu este suficientă**. Mulți elevi au nevoie de sprijin suplimentar pentru a înțelege, a accesa și a finaliza cu succes un conținut sau o activitate. În acest context, strategiile de tip **scaffolding** (sprijin pedagogic gradual) și **modelare** (demonstrativă) devin indispensabile.

A. Ce este scaffolding-ul?

Scaffolding-ul (din engleză, „schelă") este o strategie pedagogică care presupune **oferirea unui sprijin temporar, bine structurat, elevului în timpul învățării**, pentru a-l ajuta să atingă un obiectiv pe care singur nu l-ar putea realiza. Pe măsură ce elevul înțelege și capătă autonomie, acest sprijin este retras treptat.

Conceptul este inspirat din teoria lui Vygotsky despre **zona proximă de dezvoltare** – spațiul dintre ceea ce un elev poate face singur și ceea ce poate face cu ajutorul unui adult sau al unui coleg mai competent.

B. Pașii unui proces de scaffolding eficient

Un scaffolding eficient presupune patru etape principale, aplicabile pentru orice tip de activitate sau disciplină:

1. **Modelarea explicită** (Demonstration)
   - Profesorul arată exact ce are de făcut, verbalizând fiecare pas.
   - „Uitați-vă cum încep: citesc cerința, subliniez cuvintele-cheie, apoi aleg prima imagine."

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

2. **Realizarea ghidată** (Guided Practice)
   - o Elevul lucrează împreună cu profesorul.
   - o Se pun întrebări de sprijin („Ce crezi că facem acum?", „Ai vrea să încerci pasul următor?").
3. **Practica asistată** (Prompted Independent Work)
   - o Elevul încearcă singur, dar primește feedback și corecții imediate.
   - o Se pot folosi suporturi vizuale (fișe, planșe, pictograme), semnale discrete, întăriri pozitive.
4. **Retragerea sprijinului și generalizarea** (Independent Performance)
   - o Elevul aplică ceea ce a învățat în contexte noi, fără ajutor.
   - o Se încurajează autoevaluarea și reflectarea: „Cum ai reușit să faci asta singur?", „Ce te-a ajutat?"

C. Ce este modelarea?

Modelarea este **o demonstrație intenționată a unui comportament, a unei strategii sau a unui proces de gândire**. Este esențială în clasele incluzive, mai ales pentru elevii cu dificultăți de abstractizare, cu tulburări de atenție, limbaj sau autoreglare.

Modelarea presupune:

- **Vizualizare concretă** – arăt cum se face, pas cu pas;
- **Gândire verbalizată** – spun ce gândesc în timp ce fac („Acum aleg informația cea mai importantă…");
- **Accesibilitate** – ofer exemplul potrivit nivelului elevului (nu prea simplu, dar nici inaccesibil);
- **Transferabilitate** – repet modelarea în contexte diferite, până când elevul internalizează procesul.

D. Exemple aplicate în diverse domenii

1. **Limba română – Comprehensiune text**
   - *Modelare*: Profesorul citește un paragraf și spune cu voce tare: „Aici aflăm cine este personajul principal. Îl încercuiesc. Întrebarea ne cere motivul pentru care merge la bunici – caut răspunsul în al doilea paragraf."
   - *Scaffolding*: Elevii citesc următorul paragraf împreună cu profesorul, apoi singuri, folosind o fișă de însoțire cu întrebări ghidate.
2. **Matematică – Rezolvarea problemelor**
   - *Modelare*: Profesorul rezolvă o problemă pe tablă, explicând fiecare pas: „Citesc cu atenție. Ce știu? Ce trebuie să aflu? Ce operație aleg?"
   - *Scaffolding*: Elevii completează o fișă cu pașii deja numerotați; apoi, vor primi doar titlul pașilor, iar în final vor formula singuri.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

3. **Scriere – Compunere**
   - *Modelare*: Profesorul scrie o introducere în fața clasei, apoi cere idei pentru dezvoltarea subiectului.
   - *Scaffolding*: Elevii folosesc o hartă a ideilor, apoi o schemă de tip „cine, unde, ce face", apoi scriu compunerea independent.
4. **Comunicare socială – Răspunsuri în interacțiune**
   - *Modelare*: Profesorul joacă un rol și arată cum răspunde la o întrebare socială („Ce faci când cineva te invită la joc?").
   - *Scaffolding*: Elevul are suport vizual (imagini cu variante de răspuns), repetiție în pereche, apoi aplică în curtea școlii.

E. Adaptări pentru elevii cu CES

Pentru elevii cu nevoi speciale, modelarea și scaffolding-ul trebuie adaptate astfel:

- **TSA** – modelare foarte clară, vizuală, repetată în contexte identice; limbaj simplificat; structură predictibilă;
- **ADHD** – modelare scurtă, focalizată pe un singur comportament; sprijin verbal și semnale discrete;
- **Dislexie** – modelare multisenzorială (scriere în aer, pe textură), scheme grafice;
- **Tulburări de limbaj** – se modelează nu doar limbajul corect, ci și regulile conversaționale; se folosește suport vizual;
- **Dificultăți motorii** – se modelează folosirea instrumentelor adaptate, poziția corpului, secvențierea sarcinii.

Concluzie

Scaffolding-ul și modelarea sunt instrumente fundamentale ale pedagogiei incluzive. Ele transformă ideea de „nu poate" în „încă nu poate" și oferă elevului **puntea dintre dificultate și reușită**. În mâinile unui profesor empatic, atent și bine pregătit, aceste strategii devin nu doar tehnici, ci forme de relație pedagogică profundă. Prin ele, elevul nu doar că învață, ci învață să creadă în sine.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Capitolul 7:
Evaluarea

7.1. Tipuri de evaluare în context incluziv (formativă, alternativă, autentică)

7.2. Adaptări rezonabile în testare

7.3. Feedback constructiv și motivant

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 7: Evaluarea

7.1. Tipuri de evaluare în context incluziv (formativă, alternativă, autentică)

Evaluarea într-o clasă incluzivă nu mai poate fi privită ca un simplu instrument de clasificare a elevilor. În schimb, ea devine **un proces dinamic, flexibil și centrat pe progres**, adaptat nevoilor individuale ale fiecărui elev. Scopul evaluării nu este acela de a eticheta elevul, ci de a sprijini învățarea și de a oferi profesorului informații valoroase despre unde se află elevul, ce știe, ce poate și ce mai are nevoie pentru a progresa.

A. Evaluarea formativă – învățarea în timp real

Evaluarea formativă este acea formă de evaluare care are loc **în timpul procesului de predare**, nu la finalul unei unități. Ea este utilizată pentru a observa, ajusta, corecta și susține învățarea, nu pentru a o sancționa. În context incluziv, aceasta este evaluarea esențială, întrucât permite intervenții rapide, personalizate și încurajatoare.

Caracteristici:

- Se bazează pe observație directă, întrebări de verificare, autoevaluare, feedback rapid;
- Se aplică tuturor, dar se personalizează în funcție de stilul de învățare;
- Pune accent pe **progres**, nu pe rezultat final.

Exemple:

- Profesorul observă că un elev cu ADHD se implică activ în prima parte a lecției, dar pierde concentrarea după 15 minute. Ca urmare, reduce durata sarcinii, introduce pauze scurte și discută cu copilul despre cum se poate autoregla.
- Într-o lecție despre înmulțire, profesorul oferă o fișă cu exerciții diferențiate: pentru unii, completări cu ajutorul desenelor; pentru alții, rezolvări în scris sau oral. Răspunsurile nu sunt notate, ci analizate împreună.

Instrumente formative eficiente:

- Semafor (verde: înțeleg, galben: am nelămuriri, roșu: am nevoie de ajutor);
- „Tichetul de ieșire" (răspunde la o întrebare scurtă la finalul lecției);
- Autoevaluare: „Ce am învățat azi?", „Ce mi-a fost greu?";

1. Semaforul emoțional / cognitiv

Descriere:

Un instrument vizual simplu care le permite elevilor să își exprime nivelul de înțelegere a conținutului sau starea emoțională, folosind culorile semaforului:

- **Verde** – „Înțeleg, pot merge mai departe."
- **Galben** – „Am unele nelămuriri, dar cred că pot să rezolv."
- **Roșu** – „Am nevoie de ajutor, nu am înțeles."

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE & PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Cum se aplică:

Se oferă fiecăruia un semn de semafor (cartonașe, stickere, semne pe masă, discuri magnetice etc.) sau se folosește o variantă digitală pe tabletă. Elevii își aleg culoarea la finalul unei activități, exercițiu sau lecție.

Exemplu:

La finalul unei lecții despre înmulțire, elevii ridică un cartonaș:

- Maria ridică **verde** – ea a înțeles și poate începe tema.
- Luca ridică **galben** – are nelămuriri la exercițiile cu mai mulți factori.
- Ana ridică **roșu** – nu a înțeles diferența dintre adunare și înmulțire.

Adaptare pentru elevii cu CES:

Se pot folosi pictograme (față zâmbitoare = verde, față nedumerită = galben, față tristă = roșu) pentru copiii care nu citesc. Se pot exprima și verbal, dacă au suport vizual.

2. Tichetul de ieșire (Exit ticket)

Descriere:

Un scurt răspuns scris sau verbal oferit de elevi la finalul lecției, pentru a reflecta asupra învățării.

Cum se aplică:

Elevii răspund pe un bilețel la o întrebare precum:

- „Ce ai înțeles azi?"
- „Care a fost ideea cea mai importantă?"
- „Ce ți s-a părut interesant?"
- „Ce ai vrea să mai exersăm?"

Exemplu:

După o lecție despre mediul înconjurător, elevii scriu:

- „Am învățat că pădurile protejează solul."
- „Am reținut diferența dintre reciclare și refolosire."
- „Nu am înțeles ce înseamnă compost."

Adaptare pentru elevii cu CES:

Pot desena ce au înțeles, pot alege răspunsul corect dintre mai multe imagini sau pot da un răspuns verbal cu sprijinul cadrului didactic.

3. Autoevaluare reflexivă

Descriere:

Elevii sunt încurajați să reflecteze asupra propriei învățări, folosind întrebări-cheie.

Întrebări utile:

- „Ce am învățat azi?"
- „Ce mi-a fost ușor?"

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

- „Ce mi-a fost greu?”
- „Cu ce mă mândresc azi?”

Exemplu:

Într-un jurnal de învățare sau fișă de reflecție, elevii completează:

„Am învățat să construiesc propoziții cu cuvântul ‘pentru că’. Mi-a fost greu să găsesc idei, dar m-a ajutat colega mea. Sunt mândru că am reușit până la urmă.”

Adaptare pentru elevii cu CES:

Se pot folosi emoticoane, imagini sau scale vizuale pentru a indica nivelul de dificultate. Se poate face și verbal, în perechi, cu sprijinul unui adult sau al colegilor.

B. **Evaluarea alternativă – răspunsuri diferite, valoare egală**

Elevii cu CES (cerințe educaționale speciale) sau dificultăți de învățare nu pot fi evaluați eficient exclusiv prin metode standard. Evaluarea alternativă presupune **modalități variate de a demonstra ceea ce știu și pot face**, în acord cu stilul, ritmul și mijloacele de exprimare proprii.

Principii:

- Se adaptează suportul, nu standardul curricular;
- Se pune accent pe **accesibilitate**;
- Se folosesc metode vizuale, tactile, interactive, digitale;
- Se acceptă răspunsuri verbale, nonverbale sau vizuale echivalente.

Exemple clare:

- În loc de lucrare scrisă, un copil cu dislexie creează un colaj digital cu ideile principale dintr-un text, adăugând descriere audio.
- Un elev cu întârziere în limbaj folosește o aplicație de tip PECS pentru a răspunde la întrebări pe baza imaginilor, în loc să răspundă oral.
- Un copil cu anxietate socială primește evaluarea orală individual, într-un spațiu liniștit, cu pauze frecvente.

Forme alternative de evaluare:

- Proiect vizual sau digital;
- Prezentare orală cu suport;
- Desen explicativ;
- Interviu în pereche;
- Hartă conceptuală;
- Diagrame sau benzi desenate narative.

Aceste metode nu înseamnă că elevul „este favorizat”, ci că i se permite să **să-și demonstreze competențele prin modalități accesibile lui**.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

C. Evaluarea autentică – învățare aplicabilă, evaluare cu sens

Evaluarea autentică se referă la **sarcini de învățare relevante, legate de viața reală**, care permit elevului să aplice cunoștințele și abilitățile într-un context funcțional. Este o evaluare orientată pe competențe, nu doar pe informații.

Caracteristici:

- Este ancorată în realitate: „Cum aș putea folosi această cunoștință în viața de zi cu zi?"
- Solicită abilități de analiză, alegere, argumentare;
- Poate include roluri, proiecte, simulări, portofolii;
- Elevul este implicat în autoevaluare și reflecție.

Exemple aplicate:

- După învățarea regulilor de igienă personală, elevii creează afișe sau videoclipuri educaționale pentru colegii mai mici.
- Într-o lecție despre monedă, elevii organizează un „târg de jucării" în clasă, folosind bancnote și monede reale, calculând prețuri și rest.
- Elevii din clasa a V-a scriu și trimit scrisori reale unei organizații de mediu după o lecție despre poluare, aplicând cunoștințele despre structurarea textului argumentativ.

Avantaje:

- Elevii învață **cu sens și scop**, nu doar pentru test;
- Se pot integra multiple forme de exprimare (scris, desen, construcție, vorbire);
- Se stimulează gândirea critică și responsabilitatea socială;
- Permite **observarea competenței în acțiune**, nu doar a memoriei.

Tipurile de evaluare într-un cadru incluziv nu sunt un lux pedagogic, ci o necesitate pentru **echitate și succes educațional real**. Un elev cu nevoi speciale nu trebuie să se adapteze evaluării standardizate, ci evaluarea trebuie să se adapteze la elev, menținând în același timp standardele de învățare. A evalua incluziv înseamnă a **cunoaște copilul, a-i respecta stilul de învățare și a-i oferi spațiu si instrumente pentru a reuși** – în felul lui, în ritmul lui.

7.2. Adaptări rezonabile în testare

În cadrul unei educații incluzive autentice, evaluarea nu mai poate fi concepută ca un act standardizat, aplicabil uniform tuturor elevilor. Dimpotrivă, ea trebuie să devină un demers personalizat, accesibil și etic, capabil să reflecte potențialul fiecărui copil, indiferent de particularitățile sale. Pentru a face acest lucru posibil, cadrele didactice și echipele multidisciplinare recurg la ceea ce se numește **adaptare rezonabilă în testare** – un concept fundamental în pedagogia diferențiată și incluzivă, care presupune ajustarea condițiilor în care se desfășoară evaluarea, fără a modifica obiectivele educaționale urmărite.

Adaptările rezonabile nu înseamnă „a face testul mai ușor" sau „a reduce standardele", ci a asigura accesul echitabil la demonstrarea cunoștințelor. În lipsa acestora, elevii cu dificultăți

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE CARE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

de învățare, cu dizabilități senzoriale, cu tulburări de limbaj sau cu deficite de atenție pot fi profund dezavantajați, nu din lipsă de competențe, ci din cauza unei bariere impuse de forma evaluării. Așadar, adaptarea devine o obligație profesională și etică, nu o favoare.

Pentru ca un elev cu dislexie severă să poată fi evaluat la limba română, este esențial ca textul său să nu fie apreciat exclusiv prin corectitudinea ortografică. În schimb, se poate permite susținerea orală a răspunsurilor, utilizarea unor instrumente de tip „text-to-speech", sau chiar formularea de idei însoțite de imagini ori înregistrări. În acest fel, copilul își poate exprima gândirea, înțelegerea și competențele de comprehensiune, chiar dacă scrierea rămâne un obstacol funcțional.

Un alt exemplu vine din zona tulburărilor motorii. Un elev cu paralizie cerebrală, care nu poate scrie, dar înțelege perfect cerințele, poate fi evaluat cu sprijinul unui adult care îi transcrie răspunsurile dictate sau poate utiliza o tastatură adaptată ori un dispozitiv de comunicare augmentativă. Astfel, accentul nu cade pe limitarea fizică, ci pe capacitatea intelectuală reală.

Elevii cu ADHD pot beneficia de prelungirea timpului de lucru, de pauze scurte planificate în timpul testării sau de susținerea evaluării în mai multe reprize, pentru a evita suprasolicitarea cognitivă. De asemenea, se pot face ajustări în momentul și locul testării – de exemplu, un copil cu anxietate severă poate susține evaluarea într-un spațiu liniștit, familiar, împreună cu un adult de încredere, evitând astfel factorii de stres care i-ar bloca exprimarea.

Aceste intervenții sunt întotdeauna stabilite prin colaborare între profesori, specialiști și familie și trebuie să fie documentate în planul educațional individualizat (PEI). Este important de înțeles că ele nu compromit obiectivul evaluării, ci îl salvează de la a deveni o simplă formalitate sau o sursă de frustrare. Dimpotrivă, ele permit profesorului să obțină o imagine fidelă și nuanțată a nivelului real de dezvoltare al elevului.

În lipsa adaptărilor rezonabile, evaluarea riscă să devină o barieră suplimentară pentru elevii care deja se confruntă cu numeroase provocări. Atunci când cerințele sunt formulate prea abstract, prea lung, într-un limbaj inaccesibil, sau când se evaluează simultan competențe care nu sunt vizate de obiectiv (de exemplu, scrierea corectă într-o sarcină de analiză a ideilor), elevii cu CES sunt excluși de facto din procesul de învățare. Adaptările sunt, astfel, o cale prin care profesorul nu face „concesii", ci **oferă echitate**.

Pentru ca aceste adaptări să fie eficiente și etice, ele trebuie să fie aplicate cu discernământ. Nu orice dificultate justifică o modificare a evaluării. Este nevoie de o evaluare funcțională riguroasă și de o înțelegere clară a nevoii care trebuie adresate. Mai mult decât atât, adaptările trebuie să fie comunicate transparent elevului și părinților, astfel încât să devină un instrument de susținere, nu o sursă de etichetare.

În final, adaptările rezonabile în testare nu reprezintă un gest de compasiune, ci un drept pedagogic al elevului și o datorie profesională a educatorului. Ele transformă evaluarea dintr-un moment de selecție într-un **act de valorizare** și deschid ușa către o școală în care fiecare copil are șansa reală de a demonstra ceea ce poate, nu ceea ce nu poate.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

7.3. Feedback constructiv și motivant

Într-o școală incluzivă, procesul de evaluare nu se încheie odată cu testul, ci continuă prin modul în care profesorul comunică elevului rezultatele și perspectivele de progres. În acest sens, feedback-ul poate sprijini, încuraja, clarifica sau, dimpotrivă, poate bloca învățarea dacă este transmis în mod nepotrivit. Atunci când feedback-ul este constructiv și motivant, elevul nu primește doar o judecată despre performanța sa, ci o busolă pentru ceea ce are de făcut mai departe.

Pentru copiii cu cerințe educaționale speciale sau cu dificultăți de învățare, feedback-ul devine cu atât mai important, deoarece el poate repara ani de eșecuri, respingeri sau comparații negative. A oferi unui copil care se confruntă cu obstacole reale un răspuns care validează efortul, înțelege contextul său și îl ajută să meargă mai departe este un **act profund educativ și relațional**.

Un feedback eficient nu este doar o formulare politicoasă. El este orientat spre comportament, nu spre identitate („Ai muncit mult la rezolvare" în loc de „Bravo, ești deștept"), este specific și clar („Ai structurat textul în trei părți, dar ideea principală lipsește din final"), și este orientat spre viitor („Data viitoare, încearcă să folosești o întrebare la început ca să captezi atenția"). Elevii înțeleg și rețin mult mai bine aceste indicații decât o notă sau un compliment general.

Într-un context incluziv, feedback-ul trebuie ajustat în funcție de nevoile și profilul de dezvoltare al copilului. Pentru elevii cu tulburări de limbaj, de exemplu, se recomandă un feedback simplificat verbal, însoțit de gesturi, pictograme sau modele vizuale. Pentru cei cu TSA, este important ca feedback-ul să fie predictibil și constant: formulări scurte, clare, repetitive, însoțite de semnale vizuale. În cazul copiilor cu ADHD sau cu tulburări de autoreglare emoțională, feedback- ul trebuie oferit rapid, pe loc, și trebuie să includă întăriri pozitive care să încurajeze autocontrolul și perseverarea.

Un aspect esențial al feedback-ului motivant este accentul pus pe efort și strategie, nu doar pe rezultat. Această abordare, cunoscută ca „mentalitate de creștere" (growth mindset), susține ideea că inteligența și competențele se dezvoltă prin muncă, strategie și sprijin – nu sunt fixe sau predeterminate. Astfel, un elev care a făcut progrese mici, dar constante, trebuie să audă: „Ai găsit o strategie care te ajută să reții mai bine – continuă așa!" sau „Faptul că ai cerut ajutor arată că știi să înveți, nu că ai greșit."

Feedback-ul poate deveni și un instrument de autoreglare pentru elev. Prin introducerea reflecției („Ce crezi că ai făcut bine?", „Ce ai face altfel data viitoare?"), copilul învață să își observe propriile comportamente, să își formuleze obiective și să își monitorizeze progresul. La elevii mai mari sau mai autonomi, profesorul poate încuraja jurnalele de autoevaluare, grafice de progres sau rubrici vizuale de succes.

Un exemplu concret: într-o clasă în care învață un elev cu tulburare de învățare, profesorul folosește la finalul fiecărei teme o fișă simplă cu trei pictograme – un deget mare în sus („ce am făcut bine"), o întrebare („ce mi-a fost greu") și o cale înainte („cu ce mă pot ajuta data viitoare"). Acest tip de feedback este accesibil, clar și motivant, iar copilul se simte parte din propriul proces de învățare.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

În același timp, feedback-ul nu trebuie să fie rezervat doar rezultatelor „reușite". Elevii care eșuează parțial sau care greșesc au și mai mult nevoie de un răspuns cald, direcționat și sincer. A spune „Încercarea ta a fost importantă, pentru că mi-a arătat unde ai nevoie de ajutor" valorează mult mai mult decât „Nu ai înțeles deloc". Feedback-ul negativ, nespecific sau comparativ („ceilalți au reușit, tu nu") poate deteriora relația copilului cu școala, cu profesorul și, mai grav, cu sine însuși.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 8:
Resurse și instrumente

8.1. Modele de fișe adaptate

8.2. Sugestii de materiale didactice accesibile

8.3. Exemple de planuri de lecție incluzive

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Implicarea face diferența.

Capitolul 8:
Resurse și instrumente

Un proces educațional incluziv are nevoie de mai mult decât bunăvoință si determinarea cadrului didactic. El se bazează pe **instrumente pedagogice bine gândite**, care permit adaptarea conținuturilor la nivelul de dezvoltare, stilul de învățare și particularitățile fiecărui copil. Resursele nu mai sunt general valabile, ci **flexibile, accesibile și funcționale**. Fără acestea, intenția de a include rămâne teoretică.

8.1. Modele de fișe adaptate

Fișele adaptate reprezintă una dintre cele mai vizibile și concrete expresii ale pedagogiei incluzive. Ele sunt instrumente de lucru care permit accesul real la învățare pentru elevii cu cerințe educaționale speciale (CES), cu dificultăți de învățare, cu tulburări de limbaj sau cu întârzieri în dezvoltare. Însă, pentru ca o fișă să fie cu adevărat adaptată, aceasta trebuie să țină cont nu doar de nivelul de dificultate al conținutului, ci și de **modul în care elevul percepe, înțelege și poate răspunde la cerințe**.

Adaptarea fișelor nu presupune „simplificare" în sensul de a reduce nivelul cognitiv sau de a exclude noțiuni din curriculum. Dimpotrivă, presupune **o reconstrucție funcțională** a fișei astfel încât să rămână fidelă obiectivelor de învățare, dar să fie accesibilă prin modalități variate de exprimare și interacțiune. Astfel, fișa devine o punte, nu un filtru.

Pentru un elev cu TSA, de exemplu, adaptarea poate însemna o fișă clar structurată vizual, cu delimitări spațiale între cerințe, cu pictograme care susțin înțelegerea instrucțiunii și cu un limbaj neutru, lipsit de ambiguități. Cerințele de tip deschis – „scrie ce îți place" – pot fi reformulate în variante oferite, pentru a reduce anxietatea: „Alege și încercuiește una sau mai multe activități care îți plac."

Un elev cu dislexie severă are nevoie de o fișă cu font specializat (Open Dyslexic sau Arial 14+), spațiere generoasă între rânduri, culori de contrast pentru întrebări versus răspunsuri, precum și sprijin audio (profesorul citește cerințele sau se oferă o versiune audio pe tabletă). În loc de redactarea unei compuneri, poate avea sarcina de a selecta imagini și de a le ordona într-o secvență narativă logică, eventual însoțită de o descriere orală.

Un alt exemplu este cel al elevilor cu întârziere în dezvoltarea limbajului expresiv. Pentru aceștia, fișele adaptate pot conține variante de răspuns de tip alegere multiplă cu suport vizual (ex: „Ce facem iarna?" – imagine cu un copil dând cu sania, cu un brad împodobit, cu un soare arzător), însoțite de cerințe foarte clare: „Încercuiește imaginea corectă." Răspunsul nu mai este blocat de limitarea exprimării orale sau scrise, ci devine posibil prin selectare și recunoaștere.

Adaptarea mai poate însemna și **rescrierea sarcinii în pași secvențiali**, cu un model oferit:

- Pas 1: Privește imaginea;
- Pas 2: Alege ce se potrivește;
- Pas 3: Spune răspunsul sau lipește cartonașul.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Astfel, elevii care au dificultăți în procesarea globală a informației beneficiază de **predictibilitate și sprijin în organizarea răspunsului**.

Profesorii pot crea și **fișe de lucru duale** – pe aceeași pagină, în partea stângă se află cerința standard, iar în partea dreaptă o versiune adaptată cu sprijin vizual sau verbal. Elevii pot lucra în pereche: un copil care poate scrie, alături de un copil care răspunde oral sau cu pictograme.

Un alt element important este introducerea unor **marcatori de progres vizual**: un semafor colorat (verde – am reușit, galben – mai am nevoie de ajutor, roșu – nu înțeleg încă), emoticoane, stickere de încurajare sau feedback individual. Acestea oferă copilului recunoaștere și ajută la reglarea emoțională în timpul lucrului.

În plus, fișele pot deveni adaptate nu doar prin conținut, ci și prin **suportul senzorial**. Un copil cu dificultăți tactile poate colora cu creioane groase sau poate trasa litere în făină de porumb așezată pe o tavă. Sarcina scrisă clasică este astfel transformată într-o activitate funcțională și accesibilă.

Prin fișele adaptate, educația nu este compromisă, ci **devine posibilă pentru toți**.

8.2. Sugestii de materiale didactice accesibile

Într-o clasă în care coexista elevi cu stiluri de învățare diferite, niveluri cognitive variate și nevoi educaționale speciale, materialele didactice clasice – bazate preponderent pe text scris, formulări abstracte și prezentări frontale – devin rapid o sursă de inechitate. Educația incluzivă presupune ca **materialele să fie construite astfel încât toți elevii să le poată accesa, folosi și înțelege** fără a depinde constant de intervenția adultului.

Materialele didactice accesibile nu sunt materiale „pentru copiii cu CES", ci resurse **universale, diferențiate**, care oferă fiecărui copil oportunitatea de a interacționa cu conținutul educațional în mod direct, funcțional și demn.

Unul dintre cele mai valoroase tipuri de materiale accesibile este cel **vizual-structurat**. Acestea includ planșe tematice cu imagini clare, fără fundal decorativ excesiv, cu etichete sau cuvinte-cheie bine plasate, care permit copilului să înțeleagă conceptele fără a fi necesară o explicație prelungită. De exemplu, o planșă despre „Legume și fructe" poate fi organizată pe două coloane cu imagini reale, nu desene stilizate, etichetate în font clar și colorate diferențiat – roșu pentru fructe, verde pentru legume. Copilul cu întârziere cognitivă poate astfel realiza o activitate de sortare și etichetare fără a fi copleșit de ambiguitate.

Pentru elevii cu dificultăți de procesare auditivă sau tulburări de învățare, **materialele multisenzoriale** devin o cheie de acces importantă. Litere tactile, cifre din spumă, carduri ilustrate, povești în format audio sau benzi desenate tematice pot transforma conținutul într-o experiență de învățare care implică simțurile și, implicit, memoria de lucru. De exemplu, un copil care nu reține ușor ordinea evenimentelor dintr-un text poate folosi benzi desenate numerotate și colorate pentru a reconstitui firul narativ, în loc să îl reproducă oral sau în scris.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Materialele pot deveni accesibile și prin **tehnologia educațională adaptată**. Aplicațiile de tip *Book Creator*, *Canva for Education* sau *Kahoot* oferă posibilitatea de a crea conținuturi digitale personalizate, unde elevul poate combina imaginea, textul, sunetul și chiar propriile înregistrări video. Aceste resurse pot fi extrem de utile pentru elevii cu anxietate de performanță, care se exprimă mai ușor în format asincron și creativ decât în format clasic, prescriptiv.

În clasele primare, materialele didactice accesibile pot include **elemente manipulabile** precum cuburi colorate pentru matematică, pioni și figurine pentru exprimarea acțiunilor, benzi velcro cu secvențe vizuale pentru rutina zilnică, precum și jetoane simbolice care susțin reglarea comportamentală și exprimarea emoțiilor (ex: „Mă simt agitat – am nevoie de o pauză"). Acestea nu sunt doar „jucării", ci instrumente reale de învățare și autoreglare.

Un alt aspect important este **accesibilitatea lingvistică**. Multe manuale sau fișe conțin un limbaj abstract, dens și dificil de decodificat. Adaptarea textelor nu înseamnă a le reduce conținutul, ci a le face inteligibile. Astfel, profesorul poate rescrie o poveste în propoziții scurte, cu imagini alăturate, sau poate însoți o definiție cu un exemplu și o analogie practică. De exemplu: „Substantivul este un cuvânt care denumește ceva. Ca: floare, mama, creion." În paralel, oferă o planșă cu aceste cuvinte ilustrate.

Mai mult decât atât, **accesibilitatea înseamnă și claritate spațială și organizatorică**: pagini cu zone bine delimitate, fără aglomerări grafice, cu titluri subliniate vizual, cu pași numerotați, pictograme de orientare (ex: creion = scrie, ochi = privește, semn de întrebare = gândește). Astfel, materialul devine „citibil" pentru elevi cu deficiențe de atenție sau cu tulburări executive.

Este esențial ca profesorii să fie creatori de resurse, nu doar consumatori. Adaptarea sau proiectarea de materiale accesibile nu presupune instrumente sofisticate, ci o înțelegere profundă a modului în care elevul recepționează informația. Chiar și o poveste simplă, transformată în teatru de păpuși, poate deveni un instrument incluziv de predare, atâta vreme cât răspunde modului natural de învățare al copilului.

8.3. Exemple de planuri de lecție incluzive

Un plan de lecție incluziv nu este doar o schemă didactică bine structurată, ci un **instrument de echitate educațională**. Acesta anticipează diversitatea din clasă, oferă puncte de acces multiple la conținut și include strategii clare pentru sprijinirea elevilor cu cerințe educaționale speciale (CES), fără a-i separa de restul grupului. Esența unei lecții incluzive nu este să uniformizeze ceea ce fac toți, ci să permită **diferite drumuri către același scop**: învățarea semnificativă.

Pentru ca o lecție să fie considerată incluzivă, ea trebuie să conțină elemente precum:

- **obiective diferențiate**, adaptate nivelului de dezvoltare și competențelor reale ale elevilor;
- **metode variate**, care permit învățarea vizuală, auditivă, kinestezică sau socială;

- **suporturi adaptative**, cum ar fi pictograme, materiale tactile, modele vizuale, pauze senzoriale;
- **modalități alternative de exprimare**, prin care elevii pot demonstra ceea ce știu chiar dacă nu o pot face în mod tradițional.

Un exemplu concret este lecția integrată de la ciclul primar cu tema **„Emoțiile mele”**, planificată pentru o clasă eterogenă din punct de vedere cognitiv și comportamental, cu elevi tipici, dar și cu un copil cu TSA și doi elevi cu întârziere în dezvoltarea limbajului.

Obiective generale:

- Recunoașterea și numirea emoțiilor de bază;
- Asocierea expresiilor faciale cu trăirile interioare;
- Exprimarea propriei stări emoționale într-o formă funcțională.

Secvența lecției:

1. **Activare**: Profesorul prezintă imagini cu fețe zâmbitoare, triste, furioase și speriate. Copiii sunt rugați să le denumească și să le asocieze cu situații personale. Pentru elevul cu TSA, profesorul folosește pictograme PECS și un ton plat, predictibil, pentru a reduce ambiguitatea emoțională.
2. **Predare explicită**: Se spune o poveste scurtă cu suport vizual – „Ziua lui Andrei la școală”. La fiecare secvență, elevii răspund: „Cum se simte Andrei?” – verbal, prin alegerea unei pictograme sau prin mimică. Copilul cu întârziere de limbaj poate alege între două imagini sau poate indica o păpușă cu expresia potrivită.
3. **Activitate practică**: Copiii creează o „carte a emoțiilor proprii” – un mini-caiet în care desenează sau lipesc imagini care exprimă ce simt în anumite situații. Cei care pot scrie adaugă propoziții („Mă simt fericit când…”), iar ceilalți folosesc stickere și pictograme. Elevul cu dificultăți motorii primește colaje predecupate, gata de lipit.
4. **Joc de rol și mișcare**: În perechi, elevii mimează o emoție, iar partenerul trebuie să o ghicească. Copilul cu anxietate socială poate participa în rol de observator și alege cartonașul care exprimă corect emoția.
5. **Evaluare formativă**: Se folosește un „termometru al emoției” – o scală vizuală de la 1 la 5 cu fețe simbolice, pe care elevii indică cum s-au simțit în timpul activității. Se discută despre ce le-a plăcut, ce a fost greu, ce au învățat. Astfel, se obține feedback relevant pentru profesor, iar elevii sunt încurajați să reflecteze asupra propriei învățări.

Un alt exemplu de plan de lecție incluziv, de data aceasta pentru ciclul gimnazial, poate avea tema **„Energie regenerabilă vs. energie neregenerabilă”** la disciplina Științe.

Obiective diferențiate:

- Unii elevi vor identifica sursele de energie;
- Alții vor compara două tipuri de energie în funcție de impactul asupra mediului;
- Cei avansați vor propune o soluție ecologică pentru consumul propriu al unei locuințe.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Adaptări incluse:

- Pentru elevii cu dislexie, materialul informativ este rescris cu font clar, propoziții scurte și imagini explicative;
- Elevii cu tulburări de atenție primesc un plan de lectură secvențial (ce citesc mai întâi, ce subliniază, ce notează);
- Cei cu dificultăți de exprimare pot răspunde printr-un poster, o machetă sau o prezentare digitală înregistrată;
- Grupul este organizat în așa fel încât fiecare elev are un rol accesibil: cititor, decupator, raportor, designer vizual.

Astfel de lecții nu doar că facilitează învățarea diferențiată, ci cultivă cooperarea, autoreglarea și incluziunea funcțională, fără stigmatizare.

Concluzie

Un plan de lecție incluziv nu este o concesie făcută elevilor „cu dificultăți", ci **o structură pedagogică inteligentă și echitabilă**, care respectă diversitatea umană. Lecțiile bine gândite, pregătite cu variante de exprimare și susținute de instrumente flexibile, transformă clasa într-un spațiu real de învățare pentru toți – nu prin ajustarea standardelor, ci prin ajustarea drumului până la ele.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 9:
Vocea elevului și participarea reală

9.1. Cum se poate implica elevul în luarea deciziilor?

9.2. Promovarea autonomiei și a stimei de sine

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL

act for tomorrow

Implicarea face diferența.

Kaufland

Capitolul 9:
Vocea elevului și participarea reală

9.1. Cum se poate implica elevul în luarea deciziilor?

Educația incluzivă nu presupune doar prezența fizică a elevului în clasă sau adaptarea sarcinilor la nivelul său de dezvoltare, ci și **reconstrucția relației dintre elev și procesul de învățare**. În acest sens, unul dintre pilonii esențiali ai incluziunii autentice este **participarea activă a elevului în luarea deciziilor care îl privesc**, fie că este vorba despre decizii legate de învățare, de ritm, de formă de exprimare, de autoreglare sau chiar de relaționare.

În mod tradițional, elevii – mai ales cei cu nevoi speciale – sunt percepuți ca „beneficiari" ai unui program, ai unui plan, ai unor măsuri stabilite de adulți. Ei sunt consultați rar și implicați superficial, ceea ce duce la pasivizare, lipsă de asumare și o învățare mecanică. Din contră, o școală cu adevărat incluzivă își propune să **activeze vocea elevului**, oferindu-i nu doar un loc, ci și un rol. Implicarea elevului în luarea deciziilor are efecte directe asupra motivației, stimei de sine, comportamentului și sentimentului de apartenență.

Această implicare nu trebuie înțeleasă ca o delegare completă a autorității profesorului, ci ca **un parteneriat real**, în care elevul are oportunități constante de a alege, a propune, a reflecta și a contribui.

Exemple de decizii educaționale în care elevul poate fi implicat:

1. **Modul de lucru:** Profesorul poate oferi alternative: „Preferi să lucrezi singur, cu un coleg sau în echipă?", „Vrei să scrii sau să desenezi ideile tale?". Acest tip de alegere, chiar dacă aparent banal, creează un sentiment de control și autoreglare.
2. **Forma de exprimare a învățării:** Într-o activitate de evaluare, elevul poate alege între a susține o prezentare orală, a realiza un poster vizual sau a crea un scurt film. Astfel, nu doar că își asumă produsul final, dar devine și autorul modului în care este evaluat.
3. **Planificarea propriei învățări:** Prin formularea de obiective personale („Ce vreau să învăț săptămâna aceasta?"), elevii pot fi ghidați să își monitorizeze progresul, să își autoevalueze pașii și să discute cu profesorul despre strategiile potrivite pentru atingerea scopului lor.
4. **Regulile clasei:** Elevii pot contribui la stabilirea codului de comportament, participând la alegerea limbajului folosit în afișele cu reguli, la formularea drepturilor și responsabilităților. Chiar și elevii cu dificultăți de comunicare pot face acest lucru prin desen, alegere vizuală sau mimare.
5. **Gestionarea timpului:** Elevii pot decide ordinea în care realizează sarcinile, pot negocia pauzele senzoriale sau pot semnala când au nevoie de un moment de retragere. Aceasta este o formă autentică de autoreglare și asumare.
6. **Spațiul de învățare:** În clasele flexibile, elevii pot decide dacă lucrează la masă, pe covor, în zona de concentrare sau în colțul de lectură. Aceste decizii cresc angajamentul și reduc rezistența comportamentală.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Cum poate fi susținut elevul în luarea deciziilor?

Implicarea elevului nu se întâmplă spontan – ea trebuie **cultivată, susținută și antrenată**. Pentru mulți copii, mai ales cei care provin din contexte educaționale autoritare sau au fost obișnuiți să „primească ordine", exprimarea unei alegeri poate fi confuză sau anxiogenă. Este rolul profesorului să creeze contexte sigure, predictibile și susținătoare în care elevul învață să decidă.

Această susținere poate include:

- folosirea **grilelor vizuale de alegere**, cu imagini sau simboluri, pentru copiii nonverbali;
- **întrebări deschise** care încurajează reflecția: „Cum ai vrea să îți arăți ideea?", „Ce crezi că te-ar ajuta să înveți mai bine?";
- validarea alegerilor, chiar dacă nu sunt „perfecțiunile pedagogice" dorite de adult;
- oferirea unor opțiuni **limitate, dar reale**, nu doar formale (nu „vrei să faci asta sau nu?", ci „vrei să începem cu partea scrisă sau cu cea vizuală?");
- încurajarea dialogului sincer între copil și profesor, în care opiniile elevului sunt ascultate și valorizate.

Un exemplu elocvent: un elev cu tulburare de spectru autist care era reticent la sarcinile de grup a fost întrebat ce preferă – să lucreze cu cineva, să lucreze singur sau să asculte întâi și apoi să decidă. A ales să asculte și apoi a optat pentru lucru în pereche. Această simplă alegere a crescut complianța, a redus rezistența și a consolidat relația profesor-elev.

Implicarea elevului în luarea deciziilor nu este un act de concesie, ci un act de **recunoaștere a demnității educaționale**. Copiii care sunt încurajați să decidă devin mai implicați, mai responsabili, mai autonomi. Ei nu doar participă la școală, ci o modelează. Într-o clasă incluzivă, întrebarea fundamentală nu este „ce trebuie să facă acest copil?", ci „cum putem decide împreună ce este mai potrivit pentru el?". A-i oferi elevului o voce înseamnă a-l învăța să devină actorul propriei formări.

9.2. Promovarea autonomiei și a stimei de sine

Autonomia și stima de sine sunt două dintre cele mai importante componente ale dezvoltării personale și ale succesului școlar pe termen lung. În contextul educației incluzive, ele devin nu doar obiective complementare, ci **condiții fundamentale pentru învățare autentică, participare reală și integrare socială**. Un copil nu poate învăța eficient dacă nu simte că are valoare și că poate avea inițiativă. De asemenea, nu poate deveni autonom dacă este permanent asistat, corectat sau exclus din deciziile care îl privesc.

Pentru elevii cu cerințe educaționale speciale (CES), promovarea autonomiei și a încrederii în sine este adesea un proces lent, gradual, dar absolut necesar. Acești elevi au fost adesea expuși unui context educațional în care s-au confruntat cu eșec, dependență de adult sau comparație constantă cu ceilalți. Pentru ei, autonomia nu se dezvoltă natural, ci trebuie **cultivată conștient**, prin strategii pedagogice clare, sprijin constant și experiențe pozitive de reușită.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Autonomia nu înseamnă să „facă totul singur", ci să **poată face ceea ce este capabil**, cu sprijinul necesar, în ritmul propriu. Este diferența esențială între abandonul copilului sub pretextul „să se descurce" și susținerea lui până în punctul în care poate prelua controlul. În termeni pedagogici, înseamnă a oferi **sprijin diminuabil** (scaffolding), care este retras treptat, în funcție de progresul real al elevului.

Un exemplu concret este cel al unui copil cu întârziere cognitivă ușoară, care, la începutul anului școlar, are nevoie de ghidaj verbal pentru a-și pregăti ghiozdanul. Prin introducerea unor etichete vizuale, a unei rutine zilnice și a unui checklist adaptat, copilul ajunge ca, în câteva luni, să-și gestioneze singur acest moment, iar la finalul anului să devină „ajutor de pregătire" pentru alți colegi. Acesta este un exemplu de **autonomie funcțională cu impact social**.

Autonomia se cultivă și prin:

- alegerea propriei sarcini, atunci când este posibil;
- asumarea unui rol clar în activitățile de grup (responsabil cu materialele, cronometru, prezentator etc.);
- utilizarea unor instrumente compensatorii, fără stigmatizare (ex: dictofon, pictograme, calculator);
- posibilitatea de a cere ajutor în mod funcțional și de a refuza atunci când este copleșit („pot lua o pauză de liniște?").

Stima de sine, la rândul ei, nu se construiește prin laude generale sau hiperprotecție, ci prin **experiențe reale de succes** și prin feedback specific. Copiii învață să creadă în ei înșiși atunci când li se oferă sarcini accesibile, când li se recunoaște progresul (nu perfecțiunea) și când sunt tratați ca parteneri ai propriului proces educațional.

Este important ca profesorii să înlocuiască afirmațiile globale de tipul „Bravo, ești cel mai bun!" cu formulări care valorizează efortul și contribuția personală: „Mi-a plăcut cum ai ales să încerci singur, chiar dacă părea greu la început." Un elev care primește un astfel de mesaj va înțelege că efortul contează, că alegerile lui sunt respectate și că nu este definit de greșeli.

De asemenea, stima de sine crește în medii care evită **comparațiile constante**, premierea vizibilă doar a „celor mai buni" sau etichetarea negativă („iar ai uitat", „nu ești atent niciodată"). Într-o clasă incluzivă, fiecare copil are propriul traseu de dezvoltare, iar progresul este raportat la sine, nu la ceilalți. Fiecare pas înainte, oricât de mic, este validat.

Un alt mod eficient de a susține autonomia și stima de sine este crearea unor **ritualuri de recunoaștere** a progresului: un panou cu „Pașii mei de reușită", jurnale personale de dezvoltare, diplome simbolice pentru inițiativă, perseverență sau cooperare. Aceste instrumente nu au rol decorativ, ci sunt oglinzi ale creșterii copilului.

Promovarea autonomiei și a stimei de sine nu este un „bonus" în educația incluzivă, ci **miezul transformării sale**. Un copil care este încurajat să ia decizii, să își exprime gândurile și să fie responsabil pentru propriile alegeri devine mai prezent, mai implicat și, cel mai important, mai încrezător în sine. A-l face autonom înseamnă a-l pregăti nu doar pentru școală, ci pentru viață. A- l învăța că este valoros, chiar și atunci când greșește, înseamnă a-i oferi un punct solid de plecare pentru orice formă de învățare.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

Capitolul 10:
Exemple de bune practici

10.1. Studii de caz din școli românești sau internaționale

10.2. Proiecte de succes

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Capitolul 10:
Exemple de bune practici

10.1. Studii de caz din școli românești sau internaționale

Într-un domeniu în care teoria poate părea, uneori, abstractă sau greu de aplicat, studiile de caz oferă o ancoră necesară în realitate. Ele prezintă **moduri concrete în care principiile incluziunii sunt puse în practică**, într-un context școlar real, cu toate provocările și resursele sale. Aceste exemple nu ilustrează perfecțiunea, ci **curajul pedagogic de a încerca, de a adapta și de a construi** contexte de învățare în care toți elevii contează.

Caz 1: Școală primară din România – clase incluzive cu sprijin itinerant

Într-o școală din județul Sibiu, echipa managerială a luat decizia de a transforma două clase primare obișnuite în clase cu profil incluziv, primind copii cu TSA, tulburări de atenție și întârziere cognitivă ușoară. Cheia succesului a fost **colaborarea dintre învățător, părinți și profesorul de sprijin itinerant**, care a fost prezent de două ori pe săptămână în clasă și a oferit asistență personalizată.

Ce a funcționat:

- Fișele de lucru au fost pregătite în două versiuni: una standard și una adaptată vizual și lingvistic;
- Copiii au lucrat în echipe mixte, în care fiecare avea un rol: cititor, decupator, vorbitor etc.;
- S-a creat o „zonă de liniște" în clasă, cu perne și fișe senzoriale, unde elevii se puteau retrage în momente de supraîncărcare;
- Ritualul de dimineață includea un moment de salut vizual și verbal, în care fiecare copil era întrebat cum se simte.

Rezultatul nu a fost doar progresul academic al copiilor cu CES, ci **schimbarea de mentalitate a întregului colectiv**, care a început să vadă diferența ca pe o resursă, nu o problemă.

Caz 2: Finlanda – educație incluzivă sistemică

În Finlanda, unde educația incluzivă este standard național, fiecare clasă beneficiază de acces la un profesor de sprijin și la echipe multidisciplinare. Într-o școală din Turku, o elevă cu paralizie cerebrală moderată a fost integrată într-o clasă obișnuită de gimnaziu, unde a participat la toate activitățile, inclusiv la orele de sport.

Cheile reușitei:

- Adaptarea spațiului (rampe, mese reglabile, tablă interactivă cu control tactil);
- Folosirea unei tablete cu software de comunicare augmentativă;
- Participarea la orele de educație fizică prin exerciții diferențiate (aruncări din poziție așezată, jocuri în echipă cu roluri diverse);

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

- Acceptarea și încurajarea de către colegi, care au învățat elemente de limbaj semn și empatie socială în cadrul orelor de dirigenție.

Studiul de caz finlandez demonstrează că **infrastructura, cultura colaborativă și formarea continuă a profesorilor** sunt factori cheie în funcționarea incluziunii reale.

Caz 3: București – grădiniță incluzivă cu activități multisenzoriale

Într-o grădiniță publică din sectorul 6, două grupe integrate includ copii cu TSA și întârzieri de vorbire. Educatoarele, în colaborare cu terapeuți ABA și logopezi, au introdus o serie de rutine vizuale și activități multisenzoriale în programul zilnic.

Elemente de bună practică:

- Folosirea zilnică a unui calendar vizual al activităților, cu pictograme lipite de copii în ordinea desfășurării lor;
- Activități integrate (poveste + mișcare + stimulare tactilă + desen), care să implice toți copiii;
- Întăriri sociale naturale (îmbrățișări, aplauze, rândul la jucărie) folosite ca motivator;
- Roluri individuale simple (responsabil cu aranjarea scaunelor, cu adunarea creioanelor), oferite copiilor cu dificultăți pentru a crește stima de sine și apartenența.

Un aspect valoros al acestui exemplu este faptul că **activitățile nu au fost dublate în paralel**, ci adaptate în cadrul grupului, ceea ce a dus la **normalizarea prezenței copiilor diferiți** și la dezvoltarea empatiei încă din primii ani.

Studiile de caz nu oferă rețete universale, dar oferă **inspirație, validare și direcție**. Ele arată că incluziunea nu depinde exclusiv de resurse, ci de voință, colaborare și capacitatea de a gândi flexibil. Fiecare exemplu demonstrează că atunci când profesorii, părinții și comunitatea lucrează împreună, **educația incluzivă nu mai este o utopie, ci o realitate posibilă**.

10.2. Proiecte de succes

a) INSCHOOL – „Inclusive Schools: Making a Difference for Roma Children" (UE & CoE)

Acest proiect transnațional, co-finanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei, s-a desfășurat în Cehia, România și Slovacia, cu scopul de a îmbunătăți incluziunea copiilor romi în școlile de masă. Evaluările independente evidențiază rezultate clare: cadrele didactice au adoptat instrumente de evaluare incluzivă, au intensificat cooperarea cu părinții romi, iar comunitățile au început să perceapă diferențele drept resurse, nu obstacole . Printre recomandări s-a numărat consolidarea rețelelor școlare și implicarea decidenților pentru implementarea continuă.

b) „Romania school learns the true meaning of inclusion" (Inclusive Schools)

Această inițiativă, realizată în România printr-un parteneriat cu organizații civice, a implicat elevi din clase mixte: romi, non-romi, diferite niveluri socio-economice. Un moment

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSTINEM VALORILE SI PROMOVAM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

important a fost invitația unui oaspete rom de succes care a vorbit despre drumul său în viață. Evaluarea de la final a arătat o creștere semnificativă a empatiei și coeziunii între elevi, precum și interes real pentru subiectul incluziunii .

c) „Different but Together" – Fundația Pentru Voi, Timișoara

Fundația Pentru Voi, din Timișoara, a implementat proiectul „Different but Together", premiat național pentru activități de incluziune în comunitate. Proiectul a facilitat parteneriatul mentor–elev între voluntari și persoane cu dizabilități intelectuale, promovând prietenia, educația non-formală și responsabilitatea socială en.wikipedia.org. Rezultatele au fost concrete: persoane cu dizabilități au fost integrate temporar în activități școlare și comunitare, crescându-le încrederea și abilitățile de comunicare.

Impact și elemente comune

Toate cele trei proiecte realiste au produs rezultate semnificative:

- **Transformarea mentalităților**: elevii și cadrelor didactice și-au schimbat perspectiva, văzând diversitatea ca pe o resursă;
- **Creșterea empatiei**: activități de cunoaștere și implicare socială au întărit legăturile interpersonale;
- **Schimbări la nivel instituțional**: implicarea școlilor și a comunităților în practici incluzive durabile.

Aceste proiecte au fost monitorizate de evaluatorii UE sau ONG-uri prestigioase, iar concluziile au generat recomandări pentru politici educaționale diferențiate.

Avantajul acestor exemple constă în faptul că nu sunt ipotetice. Sunt ecouri reale ale schimbării, create prin colaborări între școli, profesori, ONG-uri și instituții internaționale, cu rezultate monitorizate și replicabile. Aceste proiecte pot servi drept sursă de inspirație pentru orice școală din România sau din alte țări care dorește să implementeze educație incluzivă eficientă.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Capitolul 11:
Concluzii și pași de urmat

11.1. Viziune pe termen lung

11.2. Ce poate face fiecare profesor chiar de mâine?

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Capitolul 11:
Concluzii și pași de urmat

Pe parcursul acestui ghid, am traversat împreună multiple fațete ale educației incluzive – de la înțelegerea diversității elevilor și adaptarea practicilor de predare, până la colaborarea în echipă și promovarea autonomiei. Acum, în etapa concluzivă, privim înspre ceea ce rămâne de construit. În fața acestei provocări, întrebarea nu este „se poate?", ci **„ce putem face fiecare, începând de mâine, pentru ca incluziunea să nu mai fie doar un principiu, ci o practică zilnică, funcțională și umană?"**

11.1 Viziune pe termen lung

Educația incluzivă, în forma sa autentică, nu este o adaptare punctuală sau o reacție la o nevoie individuală. Este un **angajament pe termen lung față de echitate, demnitate și calitate a educației pentru toți elevii.** Viziunea nu se construiește doar prin documente sau politici, ci prin convingeri profesionale împărtășite și acțiuni cotidiene repetate.

Pe termen lung, o școală incluzivă este aceea în care:

- fiecare copil **este văzut, ascultat și valorizat**, nu în ciuda diferențelor sale, ci **prin ele**;
- adaptarea nu este o excepție birocratică, ci **norma pedagogică de bun-simț**;
- profesorii nu mai lucrează izolat, ci într-o **rețea colaborativă de sprijin** – cu colegii, cu specialiștii, cu părinții, dar mai ales cu elevii înșiși;
- evaluarea nu mai este un instrument de selecție, ci un **proces de învățare reciprocă**;
- diferențele nu sunt motive de etichetare, ci **ocazii de a învăța empatie, cooperare și gândire critică**.

Această viziune înseamnă **școală ca spațiu al tuturor** – nu doar al celor care se „integrează" bine, ci al celor care aduc cu ei provocări, întrebări, limite și noi orizonturi de învățare.

O viziune incluzivă pe termen lung nu se traduce doar în infrastructură adaptată sau cursuri de formare, ci și în **cultura școlii**: felul în care ne raportăm la vulnerabilitate, la eșec, la diversitate și la reușită.

11.2. Ce poate face fiecare profesor chiar de mâine?

Transformarea nu începe cu o reformă curriculară și nici cu o nouă lege, ci **cu o alegere personală** a fiecărui cadru didactic. Oricât de complicată pare realitatea educației de azi, profesorul are în continuare puterea de a genera **schimbări semnificative, chiar din interiorul clasei sale**. Uneori, cea mai mare reformă începe cu o întrebare simplă, adresată unui elev: „Ce pot face azi ca să îți fie mai ușor să înveți?"

Iată cum arată, concret, pașii posibili „de mâine":

- **Revizuirea unei fișe** pentru a fi accesibilă și unui elev care nu poate scrie sau citește greu – adăugând imagini, cerințe clare, spații bine delimitate și o posibilitate de răspuns alternativ (decupare, desen, alegere);

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSȚINEM VALORILE ȘI PROMOVĂM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland

- **Schimbarea modului de adresare** – în loc să întrebi „De ce n-ai terminat?", spui „Cu ce ai nevoie de ajutor ca să continui?". Astfel, nu doar ajuți, ci recunoști dificultatea ca legitimă;
- **Crearea unui moment zilnic de reflecție cu clasa** – un minut în care fiecare copil alege o pictogramă: „Azi m-am simțit…", oferind un spațiu sigur de exprimare și relaționare;
- **Acordarea de timp suplimentar la evaluare** pentru elevii cu dificultăți reale, fără a considera asta o favoare, ci o formă de echitate;
- **Învățarea numelui, stilului de învățare și pasiunilor fiecărui elev**, chiar și ale celui mai retras, și integrarea acestora în activități sau exemple – pentru ca fiecare să se simtă recunoscut;
- **Cererea sprijinului colegilor**, fără rușine, atunci când apare o situație dificilă: „Tu cum ai procedat când un copil nu se putea concentra deloc?" – pentru că învățarea profesională este continuă;
- **Validarea reușitelor mici** – „Azi ai stat 10 minute fără să te ridici. E un progres." – pentru copil, dar și pentru adultul din el;
- **Păstrarea speranței**. Atunci când un copil nu răspunde la intervenție, când pare imposibil, profesorul poate fi singurul adult care nu renunță. Iar această perseverență poate fi începutul schimbării.

În acest sens, **schimbarea nu este un salt, ci o mișcare lentă, dar constantă**. Profesorul incluziv este cel care acceptă că nu are toate răspunsurile, dar nu încetează să le caute – în el, în ceilalți și în copii.

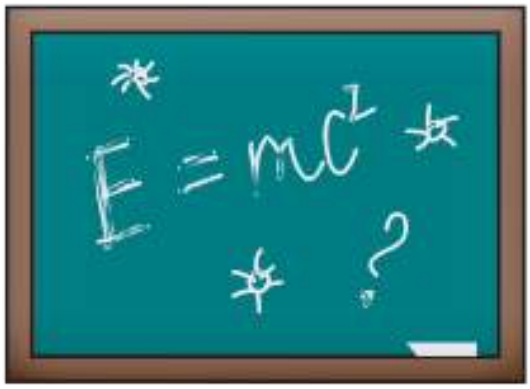

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland

Cuvânt de încheiere

Educația incluzivă este un drum. Nu unul perfect trasat, ci o **cărare care se creează pe măsură ce mergem pe ea**. Cu fiecare elev care învață să se simtă văzut. Cu fiecare profesor care alege să încerce din nou. Cu fiecare echipă care decide să colaboreze. Cu fiecare oră în care învățarea se întâmplă nu în ciuda diferențelor, ci datorită lor.

Este un drum pe care nu îl parcurgem singuri. Și poate că, uneori, nu avem toate resursele. Dar avem întotdeauna un punct de pornire: **alegerea de a privi fiecare copil ca un elev cu drepturi, cu valoare și cu potențial**.

Proiect finanțat prin START ONG by Kaufland
VALOR SUSȚINEM VALORILE ȘI PROMOVĂM PROGRESUL
act for tomorrow
Implicarea face diferența.
Kaufland